

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra společenských věd

Diplomová práce

Reflexe migrace z pohledu světových náboženství a její uplatnění ve výuce ZSV

Vypracovala: Bc. Lucie Havelková
Vedoucí práce: PhDr. Roman Míčka, Th.D., Ph.D.

České Budějovice 2023

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala PhDr. Romanu Míčkovi, Th.D., Ph.D. za jeho odborné vedení, pomoc a cenné připomínky, které mi poskytl při vypracovávání této diplomové práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci na téma Reflexe migrace z pohledu světových náboženství a její uplatnění ve výuce ZSV jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

V Českých Budějovicích, dne 20.4.2023

.....

Bc. Lucie Havelková

Anotace

Diplomová práce se zabývá reflexí migrace z pohledu světových náboženství. Teoretická část práce je věnována nejprve teoretickému pohledu na migraci jako takou – jsou zde definovány základní pojmy související s migrací, teoretické přístupy k migraci a také sociální, ekonomické a politické důsledky migrace. Další kapitola je věnována pohledu jednotlivých světových náboženství, křesťanství, judaismu, islámu, hinduismus a buddhismu na migraci. Poslední kapitola teoretické práce je věnována ukotvení tématu Reflexe migrace z pohledu světových náboženství v rámci Rámcového vzdělávacího programu. Praktická část práce je věnována tvorbě návrhů vyučovacích hodin a aktivit na témata, která se vztahují k migraci, ke světovým náboženstvím, solidaritě a pohledu jednotlivých náboženství na migranty.

Klíčová slova: migrace, náboženství, solidarita, vyučovací hodina

Annotation

The diploma thesis deals with the reflection of migration from the perspective of world religions. The theoretical part of the thesis is first devoted to the theoretical view of migration as such - basic concepts related to migration, theoretical approaches to migration and also the social, economic and political consequences of migration are defined here. The next chapter is devoted to the perspective of individual world religions, Christianity, Judaism, Islam, Hinduism and Buddhism on migration. The last chapter of the theoretical work is dedicated to anchoring the topic Reflection of migration from the point of view of world religions within the Framework Educational Program. The practical part of the thesis is devoted to the creation of proposals for lessons and activities on topics related to migration, world religions, solidarity and the perspective of individual religions on migrants.

Key words: migration, religion, solidarity, lesson

Obsah

Úvod.....	7
1. Teorie migrace	9
1.1. Migrace	9
1.2. Pojmy související s migrací	10
1.3. Teoretické přístupy k migraci	12
1.3.1. Ekonomické přístupy	12
1.3.2. Sociologické přístupy.....	15
1.3.3. Teoretická vysvětlení přetrvání mezinárodní migrace	17
1.4. Důsledky migrace	18
1.4.1. Sociální důsledky migrace	18
1.4.2. Ekonomické důsledky migrace	18
1.4.3. Politické důsledky migrace v zemích původu migrantů	19
2. Světová náboženství a migrace	21
2.1. Migrace a křesťanství.....	21
2.1.1. Cizinec pohledem biblických textů (teologicko-etická reflexe): Starý zákon.....	22
2.1.2. Cizinec pohledem biblických textů (teologicko-etická reflexe): Nový zákon	23
2.1.3. Postavení člověka v rámci křesťanské nauky – pomoc potřebným	23
2.1.4. Křesťanská etika migrace v průběhu historie.....	25
2.2. Migrace a islám.....	27
2.2.1. Problém migrace a integrace muslimů v rámci nemuslimských států	30
2.3. Migrace a ostatní světová náboženství.....	32
2.3.1. Migrace a judaismus	32
2.3.2. Migrace a hinduismus	34
2.3.3. Migrace a buddhismus	34
2.4. Shrnutí.....	35
3. Zakotvení tématu Reflexe migrace z pohledu světových náboženství v rámci Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání	37

4. Praktická část	39
4.1. Cíle a metodologie	39
4.2. Vymezení cílové skupiny	39
4.3. Téma: Migrace	41
4.4. Téma: Jak vnímáme cizince?	45
4.5. Téma: Světová náboženství:	47
4.6. Téma: Solidarita	53
4.7. Téma: Křesťanství a migrace	56
4.8. Téma: Vztahy mezi muslimy a nemuslimy v rámci fenoménu migrace	59
4.9. Téma: Vztah mezi příslušníky židovského a nežidovského vyznání v rámci fenoménu migrace.....	64
4.10. Téma: Vztah hinduismu a buddhismu k člověku jako takovému a k migraci.....	67
Závěr	70
Prameny a literatura	72
Bibliografie	72
Elektronické zdroje	73
Zdroj obrázku	75
Seznam obrázků a tabulek.....	76
Přílohy	

Úvod

Migrace je fenomén, který provází lidskou společnost již od samotného počátku. Lidé putovali do oblastí, kde byly vhodné podmínky pro život – kde se daly pěstovat plodiny, kde byl dostatek vody i zvířat k lovení. Ovšem v rámci dalšího vývoje už lidé nemigrovali jen, aby se uživili. Lidé prchali ze zemí v obavách o bezpečnost, jako tomu bylo v případě Mojžíše, který vyvedl židovský národ z otroctví. Byla tu také vojenská tažení za účelem zisku velkých území, tak tomu bylo v případě Alexandra Makedonského, jehož velitelé vojsk se usazovali na dobytých územích. Masivní migrace probíhala i z demografických důvodů, tzn. růstu počtu obyvatel a také z přechodu z kočovného života – pastevectví na usedlý způsob života, a právně takto masivní migraci se přezdívá „*stěhování národů*“, které probíhalo mezi 4. a 7. st. n. l. v rámci slovanských a germánských kmenů. Migrace souvisela i s vírou. Během raného šíření křesťanství prchali před perzekucí ze strany římských panovníků, později migrovali také kněží, aby v ostatních státech šířili křesťanství. Bylo tomu tak v případě Konstantina a Metodě, kteří putovali na Velkou Moravu, aby zde šířili víru. V následujících stoletích ovlivňovaly proces migrace především válečná tažení, nesouhlas s panovnickými rody, které nastoupily na trůn, epidemie moru a hladomoru. Během první světové války odešlo z Československa mnoho lidí, aby mohli bojovat proti Rakousku-Uhersku v legiích. Během druhé světové války prchali ze středu Evropy židé před hrozbou vyhlazení Adolfem Hitlerem a jeho spolupracovníky. Po druhé světové válce byla migrace ovlivněna nejen vznikem nových států, jako tomu bylo např. vznik Izraelského státu, a tím pádem migrace židovského obyvatelstva do země původu či obnovení Československa pod křídly Komunistické strany, ale také i mnoho dalších mezinárodních konfliktů – studená válka mezi Ruskem a Spojenými státy, válka ve Vietnamu, válka v Jugoslávii, válka v Afganistánu nebo v Sýrii. Poslední velkou událostí, která ovlivnila migraci, je válka na Ukrajině, jež trvá od února 2022 dodnes. Náboženství hrálo a hraje při vývoji lidské společnosti vždy velkou roli, ačkoliv v současné době náboženství v Evropě není tak významné, jako tomu bylo v minulosti. Zároveň však existují státy, zejména na Blízkém Východě, kde náboženství – islám je pro společnost stále velmi důležitý.

Když spojíme tyto dva pojmy – náboženství a migrace, vyvstane nám velmi komplexní a složité téma. A právě tímto tématem se zabýváme v této práci. V první kapitole teoretické části této práce je zpracována základní teorie migrace. Zabýváme se

zde základními pojmy související s migrací, teoretickými přístupy k migraci, krátce teoriemi, proč migrace stále přetrvává a závěrem sociálními, ekonomickými a politickými důsledky migrace.

Druhá kapitola se zabývá teoretickým pohledem jednotlivých světových náboženství, křesťanství, islámu, judaismu, hinduismu a buddhismu, na migraci. V rámci jednotlivých podkapitol analyzujeme filozofii a etiku jednotlivých náboženství, nejen v souvislosti přijímáním migrantů stejné víry, ale i v souvislosti s přijetím migrantů jiného náboženského vyznání.

Poslední kapitola teoretické části je zaměřena na analýzu Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání v souvislosti se zakotvením tématu Reflexe migrace z pohledu náboženství.

Praktická část této práce je pak zaměřena na vytvoření návrhů hodin a aktivit v rámci vyučovacího předmětu výchova k občanství na téma migrace, světová náboženství, migrace a jednotlivá světová náboženství či solidarita s migranty. Přípravy hodin a jednotlivé aktivity jsou vzhledem k náročnosti samotného tématu doporučeny pro 8., spíše pak 9. ročník základní školy či nižších ročníků víceletých gymnázií.

Cílem této diplomové práce je podat ucelený přehled, jak je vnímána migrace a migranti jednotlivými světovými náboženstvími, a také vytvoření návrhů, jak by mohlo být učeno téma Reflexe migrace z pohledu světových náboženství na druhém stupni základní školy či nižších stupních víceletých gymnázií. Cílem je připravit aktivity odpovídající schopnostem žáka druhého stupně základní školy, které by mohly motivovat další zájem žáků o toto téma.

1. Teorie migrace

1.1. Migrace

Termín migrace užíváme pro proces přemístění jednotlivých osob či skupin přes danou hranici, např. kraje nebo stání hranici. Na rozdíl od ostatních typů pohybů osob, vyjíždka, cestování apod., je migrace úzce spjatá s termínem trvalé změny bydliště, zatímco ostatní typy jsou spjaty s pouze dočasnou změnou bydliště.¹ Migrace probíhala již od prvopočátků lidstva, ovšem pojem migrace ve smyslu pohyb osob přes hranici státu je relativně nový, neboť teprve v 16. a 17. století začaly vznikat národní státy se silnou centrální vládou, která vybírala daně a přesně definovala své území, a následně pak v 19. a 20. století se začal tvořit systém pasů, povolení k pobytu na určitém území (víza) a hraničních kontrol, v případě snahy nepřitele vstoupit na cizí území. Od této doby můžeme mluvit o migraci jako o pohybu přes hranici státu.²

V 21. století stále přetrvávající chudoba v zemích důvodem, proč mnoho lidí migruje za lepšími životními podmínkami do jiných zemí. Téma migrace je tématem velmi emotivním, vzbuzujícím ve společnosti velké diskuse. Většina lidí má téma migrace jasný názor – při zabývání se migrací stavíme spíše na našich hodnotách a morálních preferencích, které souvisejí s postojem k chudobě, nacionalismu a rasismu než na empirických důkazech.³

V českém jazyce najdeme pro termín migrace asi nevhodnější synonymum, stěhování. S termínem migrace souvisí, dle Alana Simmonse, „tři velké změny,“ a to změna bydlení, změna zaměstnání a změna v sociálních vztazích.⁴ Tak složitý pojem jako je migrace, je velmi složité právně uchopit nejen v rámci národní, ale i v rámci mezinárodní úrovně, což se promítá i do stanovení terminologie související s migrací.⁵

Abychom se nedrželi čistě jen v teoretické rovině, uvedeme si zde pár čísel souvisejících s migrací pro lepší spojení s realitou. S největším množstvím migrantů se

¹ PALÁT, Milan. *Determinanty vzniku migrace a statistiky cizinců v Evropské unii*. Ostrava: Key Publishing, 2014. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-228-0. s. 7-8.

² FRANC, Aleš. Soudobé poznatky a teoretické přístupy k migraci. Metodický portál: Články [online]. 24. 11. 2010, [cit. 2022-10-22]. Dostupný z WWW: <https://clanky.rvp.cz/clanek/9445/SOUDOBE-POZNATKY-A-TEORETICKE-PRISTUPY-K-MIGRACI.html> ISSN 1802-4785.

³ COLLIER, Paul. *Exodus: jak migrace mění náš svět*. Přeložil Blanka BOBOKOVÁ, přeložil Vincent RICHARDS. Praha: Libri, 2017. ISBN 978-80-7277-557-6. s. 11-15

⁴ UHEREK, Zdeněk, Věra HONUSKOVÁ, Šárka OŠŤÁDALOVÁ a Vladislav GÜNTNER. *Migrace: historie a současnost*. Ostrava: Občanské sdružení PANT, 2016. Moderní dějiny (Občanské sdružení Pant). ISBN 978-80-905942-9-6. s. 7

⁵ PÍTROVÁ, Lenka. *Aktuální právní aspekty migrace*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-162-5. s. 21

můžeme setkat na evropském kontinentu – nachází se zde 87 milionů migrantů, což je přibližně 31 % z celkového počtu migrantů na světě, přičemž tento počet migrantů tvoří přibližně 11-12 % evropské populace. Co se týče Evropy, nesmíme opomenout zmínit Německo, jakožto druhý nejsilnější stát v počtu migrantů – na území Německa v roce 2020 pobývalo asi 16 milionů migrantů. Druhým nejsilnějším kontinentem v počtu migrantů je Severní Amerika – tam se nachází asi 59 milionů migrantů, což tvoří 21 % procent z celkového počtu migrantů na světě. V rámci Severní Ameriky můžeme vyzdvihnout Spojené státy americké, jakožto zemi s největším počtem migrantů – v roce 2020 pobývalo na území Spojených států kolem 50 milionů migrantů. Na africkém kontinentu se nachází asi 25 milionů migrantů, což je 9 % z celkového počtu migrantů na světě. Co se týče poměru migrantů vůči populaci daného kontinentu, je nejsilnějším kontinentem Oceánie, kde migranti tvoří 22 % celkové populace. Na Opačné straně tohoto pomyslného žebříčku stojí Asie. Migranti v Asii tvoří méně než 2 % celkové populace. Když se podíváme na opačnou stranu – tedy na zdrojové státy migrace, na prvním místě pomyslného žebříčku stojí Indie – mimo svou domovskou zemi žije asi 18 milionů Indů. Co se týče Evropy, zemí s největším počtem obyvatel žijících mimo domovskou zemi je Polsko.⁶ V souvislosti s Evropou nesmíme zapomenout zmínit válku na Ukrajině, kdy se do Evropy dostalo mimořádné množství migrantů právě z Ukrajiny. Přesný počet je těžké určit, neboť někteří migranti se na Ukrajinu vracejí. V současné době je to přibližně 5 milionů migrantů.⁷

1.2. Pojmy související s migrací

Podstatným prvkem, který je potřeba zmínit při definování člověka – migranta, je dobrovolnost – na rozdíl od *uprchlíka*, který zemi opouští nedobrovolně. *Migrant* může opustit zemi z několika důvodů – např. špatná správa země, přírodní katastrofa nebo změna klimatu.⁸

⁶ MIGRACE V SOUVISLOSTECH. Mezinárodní migrace: Statistiky a nejdůležitější pojmy. *Člověk v tísní* [online]. Praha: Člověk v tísní, 12.9.2022 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.clovekvtsni.cz/mezinarodni-migrace-v-cislech-9443gp#kolik-je-na-svete-migrantu->

⁷ MIGRACE V SOUVISLOSTECH. Ukrajinská uprchlická krize: Aktuální situace. *Člověk v tísní* [online]. Praha: Člověk v tísní, 2.2.2023 [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.clovekvtsni.cz/ukrajinska-krize-v-historickem-kontextu-8589gp>

⁸ BROŽOVÁ, Kristýna. Co znamenají termíny ekonomický migrant, cizinec a uprchlík?. *Program migrace, Člověk v tísní, o.p.s.* [online]. 2011, 11. 1. 2022 [cit. 2022-11-01]. Dostupné z: <https://www.clovekvtsni.cz/ekonomicky-migrant-nelegalni-uprchlik-cizinec-4588gp>

Člověk se stává *uprchlíkem*, a tím se liší od migranta, z důvodu toho, že v jeho domovské zemi je nesnesitelná či přímo životu nebezpečná situace, jako například pronásledování z náboženských, rasových, společenských a jiných důvodů, proto se ubírá do okolních zemí hledat bezpečí.⁹

Právo na mezinárodní ochranu – *azyl* má člověk, který splňuje kritéria Ženevské úmluvy o právním postavení uprchlíků. Udělení *azylu* zabraňuje, aby byl člověk vyhoštěn (vydán) do země, kde mu hrozí například smrt, mučení apod.¹⁰

Emigranta můžeme definovat jako člověka, který se odstěhoval ze své země, aby se usadil v zemi jiné. *Imigrant* je člověk, který se přistěhoval do nové země. Člověk je tedy, když opouští svou zemi, *emigrantem*, a když přichází do nové země, tak se stává *imigrantem*.¹¹

Nelegálního migranta můžeme definovat jako člověka, který neoprávněně vstoupil na území daného státu či na něm neoprávněně pobývá. *Nelegální migrant* může být také člověk, který nelegálně opustil stát.¹²

Ekonomického migranta můžeme definovat jako člověka, který opustil svou zemi za účelem zlepšení své ekonomické situace. *Ekonomický migrant* může na daném území pobývat, jak legálně, tak i nelegálně.¹³

Vnitřně vysídlené osoby definujeme jako osoby, které neopustily hranice státu, ale byly ze závažných důvodů (válka, přírodní katastrofa apod.) nuceni opustit oblast svého bydliště a přesunout se do jiné oblasti.¹⁴

Pojem *falešný uprchlík* se začal více používat v 90. letech 20. století. Pojem označuje člověka, který žádá o azyl, ačkoliv v jeho domovské zemi je relativně poklidná situace, jak z ekonomického, tak z politického hlediska. Tento pojem se dává do

⁹ BROŽOVÁ, Kristýna. Co znamenají termíny ekonomický migrant, cizinec a uprchlík?. *Program migrace, Člověk v tísni, o.p.s.* [online]. 2011, 11. 1. 2022 [cit. 2022-11-01]. Dostupné z: <https://www.clovekvitisni.cz/ekonomicky-migrant-nelegalni-uprchlik-cizinec-4588gp>

¹⁰ Zaručení práva na azyl. O Parlamentu: Evropský parlament [online]. Praha [cit. 2022-11-07]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/cs/democracy-and-human-rights/fundamental-rights-in-the-eu/guaranteeing-the-right-to-asylum>

¹¹ What Is The Difference Between “Immigration” vs. “Emigration”?. *DICTIONARY.COM* [online]. 8.10.2019 [cit. 2022-11-01]. Dostupné z: <https://www.dictionary.com/e/immigrants-vs-emigrants-vs-migrants/>

¹² Nelegální migrace v České republice – Aktuální informace o migraci. Úvodní strana – *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Copyright © 2022 Ministerstvo vnitra České republiky. Všechna práva vyhrazena. [cit. 01.11.2022]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/nelegalni-migrace-v-ceske-republice.aspx>

¹³ Slovníček pojmů – Aktuální informace o migraci. Úvodní strana - *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Copyright © 2022 Ministerstvo vnitra České republiky. Všechna práva vyhrazena. [cit. 01.11.2022]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/slovnicek-pojmu.aspx>

¹⁴ Vnitřně vysídlené osoby. *Lidská práva* [online]. Amnesty International [cit. 2022-11-01]. Dostupné z: <http://www.lidskaprava.cz/student/uprchlici-a-migranti/clanky/vnitne-vysidlene-osob>

souvislosti především s migrací Romů v 90. letech 20. století z postkomunistických zemí do západních zemí.¹⁵

Transnacionální migrant střídavě žije ve dvou (či více zemích), kde se zapojuje do občanského života, a samozřejmě také v daných zemích udržuje silné sociální vazby.¹⁶

1.3. Teoretické přístupy k migraci

1.3.1. Ekonomické přístupy

Na úvod je nutné říci, že mnoho migrujících osob pochází z méně rozvinutých zemí. Jendou z příčin může to, že vyspělé země disponují přebytkem kapitálu, ovšem trpí nedostatkem práce jako výrobního faktoru, protože u méně vyspělých zemí je tomu naopak. Tudíž dochází k toku práce tam, kde je její nedostatek, a opačným směrem pak proudí kapitál.¹⁷

Push-pull teorie, v českém jazyce nazývaná *teorie tlaku a tahu*, zpracovaná v 60. letech 20. století, definuje faktory příčin vzniku migrace. Příčiny migrace osob teorie rozděluje do dvou skupin, negativní „*push faktory*“ a pozitivní „*pull faktory*“.¹⁸ „*Push faktory*“, tedy „*faktory tlaku*“, jsou negativní faktory, díky nimž jsou lidé nuceni odejít ze současného místa bydliště do jiného místa. Mezi „*faktory tlaku*“ můžeme zařadit válku, přírodní katastrofy, klimatické změny (rozšiřování pouští, sucho), nedostatek pracovních míst – vysokou nezaměstnanost, špatná zdravotní péče, špatné podmínky bydlení, hladomor, nedostatek politické nebo náboženské svobody a s tím související pronásledování a omezování na svobodě nebo zastrasování a vyhrožování smrtí. Existence těchto faktorů ovšem neznamená, že dojde k migraci osob. Musejí také existovat „*pull faktory*“.¹⁹ „*Pull faktory*“, tedy „*faktory tahu*“, jsou pozitivní faktory, které jsou důvodem pro to, aby se lidé přestěhovali do daného nového místa či země. Mezi „*faktory tahu*“ můžeme zařadit vzdělání, průmysl, bezpečnostní důvody, lepší životní podmínky, pracovní příležitosti, politickou a náboženskou svobodu, lepší

¹⁵ JANKŮ, Kateřina. Moderní migrace. Stěhování se zvláštním významem. *Sociální studia / Social Studies: Život v pohybu* [online]. 2006, 3(1), 13-27 [cit. 2022-10-24]. ISSN 1803-6104. Dostupné z: doi:10.5817/SOC2006-1-13. s. 17

¹⁶ PALÁT, Milan. *Determinanty vzniku migrace a statistiky cizinců v Evropské unii*. Ostrava: Key Publishing, 2014. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-228-0. s. 24

¹⁷ Tamtéž. s. 14

¹⁸ ČERNÁNSKÁ, Barbara. Teorie push-pull vlivů na migraci. *Encyklopedie migrace* [online]. 18.11.2018 [cit. 2022-10-22]. Dostupné z: <https://www.encyclopediaofmigration.org/teorie-push-pull/>

¹⁹ PALÁT, Milan. *Determinanty vzniku migrace a statistiky cizinců v Evropské unii*. Ostrava: Key Publishing, 2014. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-228-0. s. 16-17

zdravotní péči, případně rodinné vazby migrantů.²⁰ Jak je z výše uvedených faktorů jasné, můžeme oba typy faktorů rozdělit na tři základní skupiny, a to na faktory kulturní, enviromentální a ekonomické. Právě *ekonomické podmínky* mají největší podíl na vzniku migrace.²¹

Tato teorie sice jednoduše vysvětluje příčiny vzniku migrace, ale již nesleduje jejich konkrétní dopad, ani nedokáže vysvětlit, proč je míra migrace v jiných státech vyšší než v jiných. Nepočítá také ani s osobními motivacemi, jako je například vliv rodiny.²²

Douglas Massey se, společně se svým týmem, pokusil kriticky shrnout dosavadní poznatky týkající se migrace, které, dle něj, měly zásadní nedostatky, například nerespektování dvou odlišných konceptů – *makroekonomický* a *mikroekonomický*. Massey a jeho tým ve své práci přicházejí se syntetickou teorií mezinárodní migrace. V této teorii definují čtyři základní aspekty lidské migrace. Prvním aspektem jsou strukturální síly, které jsou důvodem vystěhování osob z určité oblasti. Druhým aspektem jsou strukturální síly, jež jsou důvodem, proč lidé do dané oblasti migrují. Třetím aspektem jsou cíle a motivace lidí, které se díky reakci na výše uvedené strukturální faktory stanou migranty. Posledním, čtvrtým aspektem, je vznik nových sociálních a ekonomických struktur, které vznikly z toho důvodu, aby sploučily oblasti vystěhování a přistěhování.²³

Massey a jeho tým položili základy pro čtyři hlavní současné teorie, které se v rámci výzkumu migrace používají. Každý aspekt z jejich teorie odpovídá jedné hlavní teorii.²⁴

Neoklasická teorie migrace tvrdí, že příčinnou migrace je nerovnoměrné rozdělení práce a kapitálu. Na nerovnoměrné rozdělení můžeme nahlížet buď to z hlediska mikroekonomického, tedy z hlediska jedince, nebo z pohledu makroekonomického, tedy z hlediska celé země.²⁵ *Mikroekonomický pohled* předpokládá racionálně uvažujícího jedince, který se rozhoduje na základě kalkulace

²⁰ PALÁT, Milan. *Determinanty vzniku migrace a statistiky cizinců v Evropské unii*. Ostrava: Key Publishing, 2014. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-228-0. s. 17

²¹ ČERNÁNSKÁ, Barbara. Teorie push-pull vlivů na migraci. *Encyklopedie migrace* [online]. 18.11.2018 [cit. 2022-10-22]. Dostupné z: <https://www.encyclopediaofmigration.org/teorie-push-pull/>

²² Tamtéž.

²³ FRANC, Aleš. Soudobé poznatky a teoretické přístupy k migraci. *Metodický portál: Články* [online]. 24. 11. 2010, [cit. 2022-10-22]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/9445/SOUDOBÉ-POZNATKY-A-TEORETICKE-PRISTUPY-K-MIGRACI.html>. ISSN 1802-4785.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ PALÁT, Milan. *Determinanty vzniku migrace a statistiky cizinců v Evropské unii*. Ostrava: Key Publishing, 2014. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-228-0. s. 19

nákladů a přínosů migrace. Z hlediska mikroekonomického pohledu můžeme také říci, že migrace je implikací nerovností na trhu práce v jednotlivých zemích.²⁶ Z pohledu makroekonomického je migrace důsledkem rozdílu v příležitostech a mzdách mezi jednotlivými státy.²⁷ Slabinou této teorie je fakt, že klade důraz pouze na jednu ekonomickou příčinu migrace, a nebere potaz další ekonomické i neekonomické příčiny migrace. Neoklasická teorie také nebere v potaz segmentaci trhu práce – jednotlivé segmenty trhu práce se mohou vyvíjet zcela odlišně.²⁸

Nová ekonomie pracovní migrace definuje migraci jako rozhodnutí většího celku spolu souvisejících lidí – celé domácnosti – rodiny. Na základě rozhodnutí rodiny je vyslán nejvzdělanější člověk z vesnice do města, případně do zahraničí, čímž se rodině zvýší příjmy, a sníží se tak podstatně riziko relativní chudoby.²⁹

Autorem *teorie segmentovaného pracovního trhu* je Michael J. Piore. Piore ve své teorii obrací pozornost od nabídkové strany migrace k poptávkové straně migrace. Příčinou migrace, dle Piore, je nedostatek pracovníků ve specifických sektorech práce v poptávajících, resp. v rozvinutých, zemích. Nedostatek pracovníků ve specifických sektorech je zapříčiněn tím, že daná pracovní místa se ve společnosti těší nízkému společenskému statutu i vzhledem k nízké možnosti kariérního postupu. Z tohoto důvodu vyvstává příležitost obsadit volné místo zahraničními pracovníky.³⁰

Příčinou migrace, dle *teorie světového systému*, je změna historického uspořádání tržních vztahů a nekončící akumulace kapitálu, jež uvádí celý systém do pohybu. Tato teorie souvisí také s nerovnostmi mezi zaostalejší periferií a rozvinutějšími jádrovými oblastmi. Díky strukturálním změnám se lidé z periferie dostávají do jádrových oblastí (ať už do měst či do zahraničí), kde se stávají levnou pracovní silou.³¹

²⁶ FRANC, Aleš. Soudobé poznatky a teoretické přístupy k migraci. *Metodický portál: Články* [online]. 24. 11. 2010, [cit. 2022-10-22]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/9445/SOUDOBE-POZNATKY-A-TEORETICKE-PRISTUPY-K-MIGRACI.html>. ISSN 1802-4785.

²⁷ PALÁT, Milan. *Determinanty vzniku migrace a statistiky cizinců v Evropské unii*. Ostrava: Key Publishing, 2014. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-228-0. s. 19

²⁸ Tamtéž. s. 20

²⁹ KUDLÁČKOVÁ, Kristýna. *Ekonomické dopady migrace pro hostitelské země* [online]. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2017 [cit. 2022-10-31]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/gjgug7/21202926>. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Fakulta ekonomická, Katedra ekonomiky. Vedoucí práce Ing. Jaroslav Šetek, Ph.D. s. 11

³⁰ PALÁT, Milan. *Determinanty vzniku migrace a statistiky cizinců v Evropské unii*. Ostrava: Key Publishing, 2014. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-228-0. s. 21

³¹ Tamtéž. s. 21

1.3.2. Sociologické přístupy

Ve své teorii E. G. Ravenstein, průkopník v oblasti teorií migrace, shromáždil poznatky o systematické migraci do Londýna v poslední třetině 19. století. Výsledkem jeho práce bylo zjištění, že největší množství osob migruje postupně na malé vzdálenosti. V případě migrace na dlouhé vzdálenosti tvrdí, že osoby většinou migrují do průmyslových center. Z hlediska typologie migrace, dle pohlaví, konstatuje, že obecně migruje více žen, ovšem co se týče delších vzdáleností, migrují spíše muži. Ravenstein ve své teorii také poukazuje na to, že lidé migrují ze zemědělských do průmyslových oblastí v souvislosti s rozvojem průmyslu a obchodu.³² Ravenstein vypožadoval, že daleko více lidí migruje z venkovských než z městských oblastí, přičemž tento poznatek můžeme i v současné době aplikovat, a to především na některé rozvojové země.³³

Během přelomu 19. a 20. století se se začíná na migraci nahlížet nejen pouze jako na přesun z místa na místo, ale i jako na činnost, kdy se lidé vyvazují ze starých sociálních vazeb, a navazují nové sociální vazby nové. Právě v souvislosti s tímto procesem přicházejí F. Znaniecky a W. I. Thomas z Chicagské školy s termíny *disorganizace*, tedy rozvrat, a *reorganizace*, tedy změna, sociálních vztahů.³⁴

Dalším, kdo se věnoval migraci z chicagské školy, byl E. W. Burgess. Ten se ve své práci zaměřil na migraci a integraci v souvislosti s tzv. *zónováním ve městě*. Tato teorie byla založena na tom, že migrující osoby vyhledávají určité oblasti ve městě, především chudší čtvrti, dle Burgesse jsou to tranzitní zóny, v jejichž blízkosti se nacházejí průmyslové podniky. Změna zóny pak souvisí především s postupnou integrací do prostředí.³⁵

Ve stejné době, kdy zveřejňuje své myšlenky Burgess, resp. v roce 1925, vychází chicagské škole programový text s názvem „*The City*“. V něm Robert Ezra Park a další významné badatelské osobnosti definují *teorii marginality*. V této teorii přicházejí s pojmem tzv. *marginalizovaného člověka*, který působí mezi dvěma kulturami a není svázaný sociokulturními konvencemi. Tento člověk je tedy sice

³² FRANC, Aleš. Soudobé poznatky a teoretické přístupy k migraci. *Metodický portál: Články* [online]. 24. 11. 2010, [cit. 2022-10-22]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/9445/SOUDOBE-POZNATKY-A-TEORETICKE-PRISTUPY-K-MIGRACI.html>. ISSN 1802-4785.

³³ PALÁT, Milan. *Determinanty vzniku migrace a statistiky cizinců v Evropské unii*. Ostrava: Key Publishing, 2014. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-228-0. s. 15-16

³⁴ FRANC, Aleš. Soudobé poznatky a teoretické přístupy k migraci. *Metodický portál: Články* [online]. 24. 11. 2010, [cit. 2022-10-22]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/9445/SOUDOBE-POZNATKY-A-TEORETICKE-PRISTUPY-K-MIGRACI.html>. ISSN 1802-4785.

³⁵ Tamtéž.

vykořeněný a nezakotvený, ale zároveň může být přinašečem sociální změny a kulturního pokroku.³⁶

William Petersen ve své práci *Obecná typologie migrace* stanovuje pět typů migrace: *dobrovolnou, masovou, vynucenou, násilnou a primitivní*. Ve své práci se zajímá nejen o to, proč lidé migrují, ale zároveň se zajímá i o opačnou problematiku – proč lidé nemigrují. Ve své práci zkoumal historické události a došel k závěru, že ne vždy, když došlo k rozvoji společnosti, došlo k migraci. Zářným příkladem může být právě rozvoj zemědělství, u kterého by byla migrace, na rozdíl například od pastevectví a lovu, kontraproduktivní.³⁷

Andreas Demuth ve své teorii migrace rozděluje migraci na *dobrovolnou a nucenou*. *Dobrovolnou migraci* dále rozděluje na *pracovní, řetězovou migraci a ne-emigraci*, kam řadí pracovní a studijní pobyty. V rámci definice *nucené migrace* stanovuje dva proudy příčin jejího vzniku, a to příčiny způsobené člověkem a enviromentální katastrofy. Příčiny způsobené člověkem mohou být chudoba, pocity úzkosti, občanská válka či porušování lidských práv, kam můžeme zařadit přímé pronásledování státními orgány z důvodu rasového, náboženského vyznání, odlišné národnosti či odlišného politického názoru. Mezi enviromentální katastrofy řadí Demuth sucho, hladomor, záplavy nebo sopečné erupce.³⁸

Castles a Miller ve své analýze na počátku 90. let 20. století vytyčili několik základních tezí, týkajících migračních toků následujících 20. let. První tezí byl poznatek, že se migrace týká stále více zemí, což znamená, že se migrace stala globálním jevem. Druhou tezí bylo, že migrace se stává intenzivnější a rozšiřuje se množství směrů, kam lidé putují. Třetí tezí byl poznatek, že v rámci migrace do cílové země neexistuje pouze jeden typ migrace, ale více typů současně. Poslední tezí bylo

³⁶ FRANC, Aleš. Soudobé poznatky a teoretické přístupy k migraci. *Metodický portál: Články* [online]. 24. 11. 2010, [cit. 2022-10-22]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/9445/SOUDOBE-POZNATKY-A-TEORETICKE-PRISTUPY-K-MIGRACI.html>. ISSN 1802-4785.

³⁷ HEJDA, Petr. *Téma migrace a jeho zpracování ve výchově k občanství a občanském a společenskovedním základu* [online]. Olomouc, 2019 [cit. 2022-10-22]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/2azj2y/30348543>. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Mgr. Gabriela Cingelová, Ph.D. s. 21

³⁸ JANKŮ, Kateřina. Moderní migrace. Stěhování se zvláštním významem. *Sociální studia / Social Studies: Život v pohybu* [online]. 2006, 3(1), 13-27 [cit. 2022-10-24]. ISSN 1803-6104. Dostupné z: doi:10.5817/SOC2006-1-13. s. 15

zjištění, že migruje stále více žen a že se ženy zapojují i do typů migrace, do kterých se dříve nezapojovaly.³⁹

1.3.3. Teoretická vysvětlení přetrvání mezinárodní migrace

Teorie kumulativní příčinnosti definuje migraci jako důsledek změn, které původně vznikly jako důsledek migrace samotné. Tato teorie pod sebe řadí další teorie – *teorii sítí* i *institucionální teorii migrace*.⁴⁰

Teorie sítí je založena na sociálních vazbách mezi příbuznými, přáteli, známými apod. Díky těmto vazbám pak vznikají tzv. *migrační sítě*. Díky těmto sítím a vazbám je rozhodnutí migrovat do jiné daleko snazší, neboť se již v cílové zemi nachází někdo jim blízký, který se jim pomůže adaptovat v novém prostředí.⁴¹ Je důležité zmínit jeden podstatný a související faktor, a to *sociální síť*. Díky sociálním sítím se migrant daleko lépe spojí se svou komunitou či rodinou v cílové zemi, je pro něj snazší zorientovat se v systému dané země, najít si práci a ubytování a zvládnout administrativní úkony.⁴²

Teorie transnacionálního prostoru je doplněním *teorie sítí*. Tato teorie staví na procesu globalizace a pokroku týkajícího se informačních technologií. Díky celkovému rozvoji je pro migranta daleko snazší i levnější. S touto teorií souvisí pojem *transnacionální migrant*. *Transnacionální migrant* střídavě žije ve dvou (či více zemích), kde se zapojuje do občanského života a samozřejmě také v daných zemích udržuje silné sociální vazby.⁴³

Institucionální teorie se zaměřuje spíše na zkoumání institucionálních procesů souvisejících s migrací. Popisuje vznik a funkci vládních i nevládních institucí, které v důsledku migrace museli vzniknout.⁴⁴

³⁹ FRANC, Aleš. Soudobé poznatky a teoretické přístupy k migraci. *Metodický portál: Články* [online]. 24. 11. 2010, [cit. 2022-10-22]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/9445/SOUDOBE-POZNATKY-A-TEORETICKE-PRISTUPY-K-MIGRACI.html>. ISSN 1802-4785.

⁴⁰ PALÁT, Milan. *Determinanty vzniku migrace a statistiky cizinců v Evropské unii*. Ostrava: Key Publishing, 2014. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-228-0. s. 24-25

⁴¹ FRANC, Aleš. Soudobé poznatky a teoretické přístupy k migraci. *Metodický portál: Články* [online]. 24. 11. 2010, [cit. 2022-10-22]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/9445/SOUDOBE-POZNATKY-A-TEORETICKE-PRISTUPY-K-MIGRACI.html>. ISSN 1802-4785

⁴² PALÁT, Milan. *Determinanty vzniku migrace a statistiky cizinců v Evropské unii*. Ostrava: Key Publishing, 2014. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-228-0. s. 23-24

⁴³ SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2007. Sociologická řada. ISBN 978-80-7325-136-9. s. 7

⁴⁴ FRANC, Aleš. Soudobé poznatky a teoretické přístupy k migraci. *Metodický portál: Články* [online]. 24. 11. 2010, [cit. 2022-10-22]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/9445/SOUDOBE-POZNATKY-A-TEORETICKE-PRISTUPY-K-MIGRACI.html>. ISSN 1802-4785

1.4. Důsledky migrace

1.4.1. Sociální důsledky migrace

Migrace přináší do společnosti větší rozmanitost, ale zároveň s tím také mnoho problémů. Jedním z problémů je přijetí kulturních hodnot země, do které migrant přicestoval. V americké společnosti děti migrantů narozené v Americe vstřebávají americké kulturní hodnoty. V Evropě trend opačný – děti migrantů odmítají přijmout kulturní hodnoty státu, ve kterém pobývají – vzdorují přijetí hodnot více než jejich rodiče.⁴⁵

Dalším problémem je důvěra související s počtem migrantů v komunitě. Čím větší je počet migrantů, tím více roste nedůvěra nejen mezi migranty a původními obyvateli, ale mezi migranty v jejich komunitě. Pokud ovšem žijí původní obyvatelé v komunitě s větším počtem migrantů, tak roste nedůvěra i mezi samotnými původními obyvateli – lidé se začnou stahovat do sebe, přicházejí o přátele a začnou více sledovat televizi.⁴⁶

Důležitý aspekt jsou obavy z kriminality ze strany migrantů. Tyto obavy ještě více přibližují média, která informují o sexuálních a teroristických útocích ze strany migrantů. Obavy z navýšení kriminality podporuje také *etnocentrismus* (přesvědčení o nadřazení vlastní rasy či kultury) a *xenofobie* (negativní postoj vůči „odlišným“ lidem).⁴⁷

1.4.2. Ekonomické důsledky migrace

Za prvé je důležité zmínit vliv migrace na mzdy. Co se týče spodní hranice mzdového spektra – tam je jasné snížení mezd. Co se týče zbytku mzdového spektra, tam je vliv migrace zcela opačný – mzdy se zvyšují. Více pracovníků umožňuje zvýšit produktivitu práce a tím pádem také navýšit mzdy.⁴⁸

Pro chudé „původní obyvatelé“ je mnohem důležitější faktor sociálního bydlení než faktor navyšování mezd. „Původní obyvatelé“ jsou vytlačováni ze sociálních bytů,

⁴⁵ COLLIER, Paul. *Exodus: jak migrace mění náš svět*. Přeložil Blanka BOBOKOVÁ, přeložil Vincent RICHARDS. Praha: Libri, 2017. ISBN 978-80-7277-557-6. s. 60

⁴⁶ Tamtéž. s. 65

⁴⁷ WILLMANNOVÁ, Nikola. *Migrace a její dopady na společnost* [online]. Znojmo, 2018 [cit. 2022-11-22]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/ge9ere/25071799>. Bakalářská práce. Soukromá vysoká škola ekonomická Znojmo s.r.o. Vedoucí práce Ing. Milan Venclík, MBA. s. 22-23

⁴⁸ COLLIER, Paul. *Exodus: jak migrace mění náš svět*. Přeložil Blanka BOBOKOVÁ, přeložil Vincent RICHARDS. Praha: Libri, 2017. ISBN 978-80-7277-557-6. s. 98-99

neboť migranti mají větší potřebu sociálního bydlení, i z hlediska toho, že mají daleko větší rodiny než „původní obyvatelé“⁴⁹

Dalším důležitým ekonomickým faktorem je i odchod talentovaných a vzdělaných lidí z chudých zemí. Pokud jde pouze o odchod menšího vzorku těchto lidí, tak se nepřímou vytváří motivace pro příchod a vzdělání nových talentů. Pokud je ovšem vzorek příliš velký, nemusí se z toho daná země vůbec vzpamatovat.⁵⁰

Odchod migrantů z domovské země nese ovšem právě pro domovskou zemi pozitiva – migranti, kterým se v nové zemi daří, zasílají peníze svým rodinám, které v jejich domovské zemi museli zůstat. Ať je pohánějí jakékoliv důvody (např. i udržení dědických práv), zlepšují tím ekonomickou situaci své rodiny, potažmo celé domovské země.⁵¹ Problém nastává, když jsou země nakloněny migraci více, než je nutné. V takovém případě migranti nezasílají peníze rodinám do své domovské země, ale berou svou rodinou s sebou do nové země.⁵²

Důsledkem migrace je zatížení sociálního systému cílové země. Ne každý migrant hned získá pracovní místo a stává se tak závislý na sociálních dávkách, příspěvcích na bydlení apod.⁵³ Náklady státu se mohou zvýšit i v oblasti bezpečnosti. Náhlý příliv migrantů a obavy z terorismu mohou také navýšit výdaje státního rozpočtu.⁵⁴

1.4.3. Politické důsledky migrace v zemích původu migrantů

Pokud emigruje větší množství lidí může to mít jak pozitivní, tak i negativní účinky na politickou sféru. Velký vliv mohou mít diaspory.⁵⁵ Diasporu můžeme definovat jako skupinu osob, která se zformovala po opuštění jejich domovské země v zemi hostitelské na základě společného původu či na základě etnické příslušnosti,⁵⁶ V rámci diaspor se mohou vytvořit politické opozice pro vlády z jejich domovských

⁴⁹ COLLIER, Paul. *Exodus: jak migrace mění náš svět*. Přeložil Blanka BOBOKOVÁ, přeložil Vincent RICHARDS. Praha: Libri, 2017. ISBN 978-80-7277-557-6. s. 100

⁵⁰ Tamtéž. s. 172-173

⁵¹ Tamtéž. s. 179-186

⁵² Tamtéž. s. 193

⁵³ KUDLÁČKOVÁ, Kristýna. *Ekonomické dopady migrace pro hostitelské země* [online]. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2017 [cit. 2022-10-31]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/gjgug7/21202926>. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Fakulta ekonomická, Katedra ekonomiky. Vedoucí práce Ing. Jaroslav Šetek, Ph.D. s. 25-26

⁵⁴ Tamtéž. s. 26

⁵⁵ COLLIER, Paul. *Exodus: jak migrace mění náš svět*. Přeložil Blanka BOBOKOVÁ, přeložil Vincent RICHARDS. Praha: Libri, 2017. ISBN 978-80-7277-557-6. s. 156

⁵⁶ HANUS, Lukáš. *AntropoWEBZIN: „Nové diaspory“ – diaspora jako transnacionální moment* [online]. Plzeň, 2009, 59 s. [cit. 2022-12-01]. ISSN 1801-8807. Dostupné z: http://www.antropoweb.cz/media/webzin/WEBZIN_2-3_2009/AntropoWebzin_2-3-2009_1_.pdf. s. 13

zemí – v hostitelských zemích je snazší získat peníze na podporu opozice, i přesto, že tím, že opozice vlády odejde do zahraničí, ubyde lidí, kteří se snaží zlepšit politickou situaci přímo v domovské zemi. Pro vlády může být daleko snazší ignorovat opoziční diaspory, které se nacházejí v jiné zemi, než když opozice vlády operuje přímo v zemi.⁵⁷

Je potřeba si také uvědomit, že nejen migrace má vliv na kvalitu vlády, ale samozřejmě má vliv také vláda na migraci. Pokud je stát řízen špatně, zažívá s největší pravděpodobností větší migraci. Ovšem problém je daleko komplikovanější, zejména, co týče vlivu migrace na vládu – vládu totiž může ovlivňovat tolik věcí, že nelze jednoznačně říct, jaký přesný vliv migrace má.⁵⁸

⁵⁷ COLLIER, Paul. *Exodus: jak migrace mění náš svět*. Přeložil Blanka BOBOKOVÁ, přeložil Vincent RICHARDS. Praha: Libri, 2017. ISBN 978-80-7277-557-6. s. 156-157

⁵⁸ Tamtéž. s. 158

2. Světová náboženství a migrace

Náboženství bezesporu hraje velkou roli v migraci. Umožňuje lidem stát se členy nadnárodního společenství, neboť náboženství je globálním společenským systémem. U mnoha náboženství, zvláště pak u křesťanství, islámu, judaismu, buddhismu a hinduismu se nejedná o záležitost pouze jednoho státu, ale o značnou část světa. Náboženství se zejména díky vnější migraci může rozšiřovat do dalších zemí, díky čemuž vznikají místní i globální náboženské komunity. Přítomnost vlastních náboženských komunit v cílové zemi usnadňuje migraci.

S neustálým přílivem migrantů nejen do Evropy ale i do ostatních států, vyvstává otázka, jak se vlastně vůči nim zachovat? Poskytnout jim pomoc, zázemí, či jen prostředky, aby se odebrali do jiného státu, nebo je nechat na pospas svému osudu? Právě na tyto otázky se budeme snažit odpovědět prostřednictvím pohledu světových náboženství, neboť náboženství bylo, a v některých zemích stále je, po celý vývoj lidstva morálním a etickým základem pro chování všech lidí nejen vůči sobě navzájem, byť samotná realita se pak často neshodovala s etickým kodexem daného náboženství, což záleželo, a stále záleží, na lidech, kteří mají moc tento etický kodex přetvářet k obrazu svému. To ovšem není předmětem této práce. V následujících kapitolách této práce se zaměříme na etický základ pohledu jednotlivých světových náboženství na migraci a migranty, bez jakékoliv subjektivní interpretace, pouze na základě odborné literatury.

2.1. Migrace a křesťanství

Křesťanství a islám – to jsou, jak sociologicky, tak globálně, dvě nejsilnější světová náboženství. Dle výzkumu z roku 2012 je z téměř 5,8 miliard věřících lidí 2,2 miliardy křesťanů a 1,6 miliard muslimů.⁵⁹ V současné době je nerychlejší rostoucí populace ta muslimská. Dle průzkumu Pew Research Center bude do roku 2070 překonáno křesťanství v počtu věřících právě islámem. Do roku 2050 by mělo dojít k nárůstu islámských věřících až 73 %, oproti křesťanství, kde se předpokládá nárůst pouze 35 %. Právě pohledem těchto dvou nejsilnějších náboženství na migraci se

⁵⁹ K náboženství se hlásí šest miliard lidí. Muslimové, křesťané... Čí Bůh vede?. *HlidaciPes.org: Žurnalistika ve veřejném zájmu* [online]. 14.9.2015 [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/osm-z-deseti-lidi-se-hlasi-k-nabozenstvi-nejmladsi-jsou-muslimove/>

budeme více zabývat na dalších stranách této diplomové práce. Krátce se také zaměříme i na další tři světová náboženství – judaismus, hinduismus a buddhismus.⁶⁰

2.1.1. Cizinec pohledem biblických textů (teologicko-etická reflexe): Starý zákon

Bible je základním prvkem křesťanské víry – pro křesťany je závazná. Samotná Bible je ilustrací toho, že fenomén migrace není jen trendem posledních let, ale existoval již od dávných dob. Již staří Izraelci, jejichž příběhy jsou popsány v Bibli měli nemalé zkušenosti s migrací (viz. kapitola Judaismus).⁶¹

Ve Starém zákoně patří mezi nejdůležitější témata právě téma migrace, respektive vztah k cizincům. Pro označení cizince užívá Starý zákon čtyřech pojmů, jejichž význam se mírně odlišuje.⁶² Prvním pojmem je *nokrí*. Tento pojem označuje člověka, který není příslušníkem izraelského národa, člověk, který je příslušníkem jiného národa, a nechce se v zemi trvale usadit, pouze prochází nebo v zemi jen krátce pobývá.⁶³ Druhým pojem, *zar*, označuje člověka, jenž plení a vraždí okolní národy. Chování *zara* je neslučitelné s křesťanskou etikou.⁶⁴ Třetí pojem, *gér*, je definicí pro cizince, který mezi izraelským lidem, ke kterému nemá žádné vazby, žije dlouhodobě, jako host žijící podle izraelského práva, ale nedisponuje žádným majetkem.⁶⁵ Čtvrtý pojem pro cizince, *tóšáv*, je definován prakticky stejně jako pojem předchozí. Rozdíly mezi významy obou pojmů jsou zanedbatelné.⁶⁶

Přijetí cizinců je ve Starém zákoně spjato s pohostinností, jakožto nejen s aktem milosrdenství, ale také jako s jakýmsi aktem víry a důvěry. Příkladem takovéto pohostinnosti je příběh o přijetí třech neznámých mužů Abrahámem, který poskytne více než je potřebné, díky čemuž se setkává s Božími posly, jenž mu oznámí brzké narození syna Izáka – byl mu tedy dán daleko větší dar, než poskytl poutníkům. Ovšem

⁶⁰ SÁLUS, Oliver. Islám jako nejpočetnější světové náboženství? Do roku 2070 se jím stane. *Seznam Zprávy* [online]. 16. 3. 2017 [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/islam-jako-nejpocetnejsi-svetove-nabozenstvi-do-roku-2070-se-jim-stane-29079>

⁶¹ ŠTICA, Petr. *Migrace a státní suverenita: oprávnění a hranice přistěhovalecké politiky z pohledu křesťanské sociální etiky*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010. ISBN 978-80-87378-75-5. s. 159

⁶² Tamtéž. s. 163

⁶³ Tamtéž. s. 160

⁶⁴ Tamtéž. s. 161

⁶⁵ Tamtéž. s. 161-162

⁶⁶ Tamtéž. s. 162

v souvislosti s pohostinností musíme zmínit to, že z hlediska starého orientu byla jakousi nutností.⁶⁷

Co se týče ochrany cizinců, byl starý Izrael naprostým unikátem. V ostatních zemích orientu byli ochraňováni vdovy, sirotci, chudí, ale ne cizinci. Postupem času se v rámci Izraele vylepšilo postavení cizinců – od „osob bez práva“ k osobám se „zvláštním zacházením“, které potřebují sociální pomoc – cizinec měl být milován – „Miluj bližního svého.“⁶⁸

2.1.2. Cizinec pohledem biblických textů (teologicko-etická reflexe): Nový zákon

Co se týče pomoci cizincům, můžeme v rámci Nového zákona najít podobnost se Starým zákonem. Poskytnutí pomoci cizincům a lidem, kteří pomoc opravdu potřebují, je chápáno jako aplikace přikázání „Miluj bližního svého“ a je jedním z kritérií „spravedlivého“ jednání člověka.⁶⁹

Ježíšova otevřená náruč vůči cizincům bez ohledu na jejich národnost se stala základem pro hodnotovou orientaci „prvotní církve“, která byla duchovním domovem pro všechny lid bez ohledu na národnostní příslušnost nebo náboženskou minulost.⁷⁰

Souvislost s tak vřelým vztahem k cizincům může mít i fakt, že jak Ježíš, tak i samotní křesťané jsou chápáni jako cizinci. Proč je tedy Ježíš chápán jako cizinec? Souvisí to s Ježíšovým původem – Ježíšovým otcem je Bůh – Ježíš tedy nepochází z „tohoto světa“, ale „shůry“. S tím souvisí chápání křesťanů – „Božích dětí“ také jako cizinců.⁷¹

2.1.3. Postavení člověka v rámci křesťanské nauky – pomoc potřebným

Abychom si mohli podat ucelený pohled křesťanství na migraci, je nejprve nutné shrnout pohled křesťanství na člověka. Každý člověk je od Boha rovně obdařen

⁶⁷ Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona : Český ekumenický překlad. 9. vyd., (7. přeprac.). Praha: Česká biblická společnost, 1994. ISBN 80-85810-05-0. s. 34

⁶⁸ ŠTICA, Petr. *Migrace a státní suverenity: oprávnění a hranice přistěhovalecké politiky z pohledu křesťanské sociální etiky*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010. ISBN 978-80-87378-75-5. s. 165-166

⁶⁹ Tamtéž. s. 169

⁷⁰ Tamtéž. s. 170-171

⁷¹ Ježíš jako cizinec a církev jako cizinka | „Nezapomínejte na pohostinnost“ (Žid 13,2) | Duchovní život | Bosé karmelitky – Karmel sv. Josefa. *Bosé karmelitky – Karmel sv. Josefa* [online]. Dostupné z: <https://bosekarmelitky.cz/duchovni-zivot/nezapominejte-na-pohostinnost-zid-132/jezis-jako-cizinec-a-cirkev-jako-cizinka/>

svobodou, důstojností a potenciálem budovat svět, stejně jako Bůh. Většina lidí žije ve společenství, které má nějakou strukturu a instituce.⁷²

Martin Löwenstein poukazuje na souvislost migrace s nerovnoměrným rozdělením zdrojů a šancí. Migranti se snaží vylepšit své šance (nemigrují z libovolných důvodů). S migrací úzce souvisí solidarita a obecné dobro.⁷³

Praktikování solidarity je nedílnou součástí každé křesťanské církve. Solidarita je chápána jako jakási morální kategorie, která by se měla stát součástí každého člověka, neboť současný svět je velmi provázaný, a je nutné, aby každý člověk na světě měl stejné šance – tedy zasazování se o „společné dobro“. Solidarita se týká nejen členů vlastního společenství, ale měla by se také týkat i osob mimo něj.⁷⁴

Obecné dobro je nejdůležitějším prvkem křesťanské etiky. Na rozdíl od utilitarismu, který chápe obecné dobro jako co nejvíce štěstí pro co nejvíce lidí, chápe křesťanství obecné dobro jako dobro pro všechny – všichni z něj mohou čerpat užitek. Vzhledem ke globálnímu nastavení dnešního světa je nutné, aby bylo usilováno o obecné dobro nejen v rámci státu, ale opravdu celosvětově.⁷⁵

S tím souvisí i spravedlivá distribuce všech pozemských statků: „*Bůh určil zemi a všechno, co je na ní, k užívání všem lidem a národům, takže stvoření statků se má dostat všem spravedlivou měrou.*“⁷⁶ Vzhledem k existenci velkého počtu lidí, kteří mají omezený (či vůbec žádný) přístup ke zdrojům zlepšující jejich šance, je třeba jim pomoci zajistit vydařený život pomocí sociálně – ekonomických dober. V návaznosti na to si Rainer Bauböck klade otázku, jakou podobu by měla mít tato pomoc ze strany ekonomicky silnějších států. Jeho úvahy předpokládají dvě varianty. První variantou je odeslání finančních prostředků do potřebných zemí. Druhou variantou je umožnit lidem za lepšími podmínkami migrovat. Je třeba pamatovat i na to, že někteří lidé jsou opravdu chudí, takže nemají vůbec žádné prostředky k tomu, aby migrovali za lepšími podmínkami.⁷⁷

Kromě solidarity a obecného dobra souvisí s migrací ještě také pojem subsidiarita. V křesťanské sociální etice můžeme tento pojem chápat jako pomoc od

⁷² ŠTICA, Petr. *Migrace a státní suverenity: oprávnění a hranice přistěhovalecké politiky z pohledu křesťanské sociální etiky*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010. ISBN 978-80-87378-75-5. s. 175-176

⁷³ Tamtéž. s. 201

⁷⁴ Tamtéž. s. 201-211

⁷⁵ Tamtéž. s. 212-216

⁷⁶ *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-438-5. s. 243

⁷⁷ ŠTICA, Petr. *Migrace a státní suverenity: oprávnění a hranice přistěhovalecké politiky z pohledu křesťanské sociální etiky*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010. ISBN 978-80-87378-75-5. s. 219-221

druhého člověka k rozvoji a získáním lepších životních šancích. Tento pojem ovšem nelze chápat jen pozitivně – jako pomoc, ale také negativně, ve smyslu omezování nepřiměřeného zásahu, zejména státní moci. Subsidiarita v pozitivním chápání znamená ovšem pomoc nižší jednotce ze strany vyšší jednotky (např. státu).⁷⁸

2.1.4. Křesťanská etika migrace v průběhu historie

Prvním člověkem, který se zaměřil na etickou reflexi migrace, byl Francisco de Vitoria, který se jako první pokusil vytvořit koncepci migračního práva. Ve své teorii stanovil tři práva (nebo také dobra) náležící člověku – život, svoboda a právo na majetek, a od těchto základních práv lze odvodit všechny ostatní lidská práva – např. i práva na pohyb osob a přistěhování. De Vitoria ve své etice přichází s myšlenkou rovnosti všech národů. Ve své teorii tvrdí, že lidstvo je přirozenou jednotkou a svět lze chápat jako jednotný – jako jakýsi druh světové republiky. Každý z lidí by měl mít rovnoměrný přístup k dobrům země – dobra musí být spravedlivě rozdělena, což paradoxně k výše zmíněné myšlence předpokládá rozdělení do státních celků, které budou zaručovat mír.⁷⁹

V rámci reflexe migrace de Vitoria vychází z předpokladu, že při vytvoření světa bylo dovoleno lidem se usadit kdekoliv. Proto v rámci na práva na migraci, které chápe jako vrozené, stanovuje, že pokud lidem nezpůsobí migrující člověk bezpráví či závažné škody, nikdo mu nemůže zakázat odebrat se do jiné země a usídlit se tam.⁸⁰

Vůči de Vitoriovým myšlenkám se vymezuje teolog Luis de Molina. Hugo Grotius a Samuel von Pufendorf pak na Molinu se svými myšlenkami navázali. Jak Molina, tak i Grotius a von Pufendorf odmítají právo na přistěhovalectví. Molina ve své teorii tvrdí, že je čistě v kompetenci vlád, zda přijmou nebo odmítnou cizince. Grotius a von Pufendorf ve svých teoriích stanovují, že v pouze závažných případech, v případech opravdu závažné nouze, kdy je člověk nucen se odebrat do jiné země, lze tohoto člověka do země přijmout.⁸¹

V rámci dalšího historického vývoje nelze hovořit o vytváření etických koncepcí migrace a migrační politiky, neboť moc se sdružovala v rukou suverénních států a panovníka, jehož moc byla neustále posilována. Lidé byli pro panovníka pouze

⁷⁸ ŠTICA, Petr. *Migrace a státní suverenita: oprávnění a hranice přistěhovalecké politiky z pohledu křesťanské sociální etiky*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010. ISBN 978-80-87378-75-5. s. 221-223

⁷⁹ Tamtéž. s. 254-256

⁸⁰ Tamtéž. s. 257-258

⁸¹ Tamtéž. s. 258-259

nástrojem pro další rozvoj státu. Bylo důležité držet jedince, kteří byli schopni pracovat, na jednom místě, aby jako nástroj pomohli rozvíjet industrializaci v daných státech. Co se týče postoje církve k migraci, stále přetrvává důležitost péče o chudé poutníky (obraz Ježíše Krista), ovšem téma migrace je zastíněno jinými teologickými a společenskými tématy.⁸²

Ve 20. století se začíná migraci věnovat více pozornosti, než tomu bylo doposud. Od konce první poloviny 20. století se papežové pravidelně vyjadřovali k otázkám migrace, počínaje Piem XII. Papežové ve svých textech přiznávají člověku právo se stěhovat nejen v rámci státu, jehož je člověk občanem, zároveň mu přiznávají právo přestěhovat se v případě nouze do jiného státu. V papežských spisech se také začíná objevovat téma pracovní migrace. Například Pavel VI. upozorňuje na důležitost pomoci migrantům, kteří přicestovali za prací, a zároveň také, aby bylo těmto lidem bylo umožněno, aby si s sebou mohli přistěhovat rodinu. Objevují se také spisy umírňující obavy z migrace, zejména tedy zejména z ohrožení blahobytu.⁸³ V Kompendiu sociální nauky církve, přehledného zpracování katolického sociálního učení, je poukázáno na to, že o blahobyť se velkou měrou zasloužili svou prací i migranti, neboť migranti na trhu práce často odpovídají na nabídky práce, které by jinak zůstaly bez odezvy, neboť v nich místní obyvatelé odmítají pracovat.⁸⁴ Migrací se zabýval také Benedikt XVI., který ve své reflexi zdůrazňuje spolupráci mezi domovskými a přijímajícími zeměmi.⁸⁵

V souvislosti křesťanského pohledu na migraci nesmíme opomenout papeže Františka a jeho obhajobu migrace. V roce 2021 při návštěvě řeckých Atén vyjádřil názor, že v současnosti jsou evropské státy zaslepeny vlastním nacionalismem, a nejsou schopny projevit tolik potřebnou solidaritu s uprchlíky. Při následné návštěvě Kypru se pak po setkání s migranty vyjádřil o špatném až nelidském zacházení s migranty. Velmi ostře se vyjádřil i o sběrných táborech pro migranty – ve své řeči je přirovnal ke gulagům a koncentračním táborech.⁸⁶ Nejen v souvislosti s migranty upozorňuje papež František na nutnost osvojení si kultury dialogu, díky níž můžeme pohlížet na migranty

⁸² ŠTICA, Petr. *Migrace a státní suverenity: oprávnění a hranice přistěhovalecké politiky z pohledu křesťanské sociální etiky*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010. ISBN 978-80-87378-75-5. s. 260-261

⁸³ Tamtéž. s. 261-264

⁸⁴ *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7195-014-1. s. 197

⁸⁵ ŠTICA, Petr. *Migrace a státní suverenity: oprávnění a hranice přistěhovalecké politiky z pohledu křesťanské sociální etiky*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010. ISBN 978-80-87378-75-5. s. 265

⁸⁶ ČT. Evropa je zasažená nacionalistickým egoismem. Papež zkritizoval státy za přístup k migrantům. *Hospodářské noviny* [online]. Economia, 2023, 4. 12. 2021 [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <https://zahranicni.hn.cz/c1-67008190-evropa-je-zasazena-nacionalistickym-egoismem-papez-zkritizoval-staty-za-pristup-k-migrantum>

a cizince jako na rovnocenné partnery, kterým můžeme naslouchat a vážit si jich. Dle něj je třeba, aby přestala být pozice migrantů v Evropě chápána jako zločin, protože by tato pozice získala více lidské důstojnosti.⁸⁷

V rámci křesťanské sociální etiky je fenomén migrace více než žádoucí. Již od samotného vzniku tohoto náboženství je vztah k cizincům, potažmo migrantům, více než vřelý. Vztah křesťanů k Ježíšovi, jako cizinci, který není původem z tohoto světa, je modelovým příkladem vztahu křesťanů, vůči dalším cizincům. Křesťanská etika také vyzdvihuje rovnost všech lidí v zisku šancí na lepší životní podmínky a s tím související solidaritu – každý člověk by měl pomoci potřebnému získat lepší životní podmínky, a to nejen svým blízkým, ale právě i příchozím migrantům.

Křesťanství pohlíží na migraci pozitivně také z důvodu vzájemného poznávání národů a určité multikultury. Přijetí křesťany nemá jen formu povrchní solidarity s migranty, ale skutečného kulturního přijetí osob, včetně jejich kultury a hodnot.⁸⁸

Samotná existence křesťanské církve je znakem jednoty lidské společnosti. Z tohoto důvodu by měl mezi křesťany panovat odpor nejen k rasismu, ale i k nacionalismu, jenž narušuje křesťanskou myšlenku míru a pokojného soužití všech lidí. Církev má být ochráncem lidských práv všech osob, včetně cizinců, kterým má pomáhat se integrovat do společnosti. Svou pomoc by ovšem neměla církev zaměřovat na své členy, chudé, migranty apod. ale také na pomoc v chudých zemích, aby se potřebným lidem dostalo pomoci již v jejich domově, a nemuseli tak migrovat za lepšími podmínkami.⁸⁹

2.2.Migrace a islám

V muslimské posvátné knize – Korán je psáno, že mobilita člověka, respektive schopnost člověka cestovat po souši i po moři, je základním prvkem lidské důstojnosti. Mobilita člověka je znakem svobody člověka. Nejde však o pohyb jako takový, ale jde o to, zda má člověk možnost – svobodu pohybu. Pokud lidé žijí v nespravedlnosti a

⁸⁷ FRANTIŠEK a Dominique WOLTON. *O společnosti a politice: otevřený rozhovor s Dominiquem Woltonem*. Přeložil Jiří STEJSKAL. Brno: Barrister & Principal, 2018. ISBN 978-80-7364-072-9. s. 100-101

⁸⁸ ŠTICA, Petr. *Migrace a státní suverenity: oprávnění a hranice přistěhovalecké politiky z pohledu křesťanské sociální etiky*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010. ISBN 978-80-87378-75-5. s. 267-268

⁸⁹ Tamtéž. s. 283-286

útlaku, je řešením migrace. Existence v takovém stavu nespravedlnosti a útlaku je pro člověka morálně nepřijatelné.⁹⁰

Co se týče tématu migrace muslimů do posvátného sídla islámu – *dār al-Islām*, existují v muslimské právnícké komunitě dva názorové proudy. Prvním názorem je, že jsou muslimové vázáni migrovat z příbytku nevěřících, tedy *dār al-kufr*, do sídla Islámu. Druhým názorem bylo, že povinnost muslimů migrovat do sídla islámu skončila krátce před smrtí Proroka, a mohou migrovat kamkoliv, kde mohou svobodně praktikovat svou víru⁹¹.

Když pomíneme téma migrace jako reakci na útlak, musíme zmínit ještě další dva, zejména morální, impulsy k migraci. Prvním je etická norma *wājib al-ḍiyāfa* – tedy povinnost pohostinnosti. Druhým je etická norma *mu'ākhā*, tedy bratrství. Právě Prorok vybudoval bratrství mezi migranty z Mekky a domorodci. Když spojíme bratrství, pohostinnost s potřebou mobility, jakožto součástí lidské důstojnosti, máme silný základ pro budování společenských a politických ctností. Ovšem v současné době to má nevyužitý potenciál, neboť se muslimové se zaměřují spíše na dokazování kompatibility mezi mezinárodním právem a islámskou teologií, což se mnoho současných muslimských studií snaží dokázat. Ovšem co se týče migrace, je mezinárodní právo značně nedostatečné. Úmluva o uprchlících stanovuje, že stát, který smlouvu podepsal, nesmí vyhostit ani vrátit uprchlíka do země, která by ohrožovala uprchlíka na životě, ať už z rasových, náboženských či jiných důvodů. Tato úmluva se však zaměřuje jen na uprchlíky, kteří překročili mezinárodní hranici, nebere v úvahu vysídlení v rámci jednoho státu. Dalším problémem je i to, že smluvní státy jsou sice vázány nevracet uprchlíky, ale již nejsou vázány k další pomoci. Problémem je také to, že neexistuje žádná povinnost přijmout počet uprchlíků v poměru k velikosti a ekonomické síle svého státu. Může se tak stát, že některé země, například Německo, Turecko, Keňa, Čad, Libanon a další, mohou být zatíženy migrací více než jiné země.⁹²

Korán se v rámci tématu přijetí nevěřícího uprchlíka do muslimského příbytku vyjadřuje jasně. Muslim může poskytnout „nevěřícímu“ ochranu a odvést ho na místo,

⁹⁰ JUREIDINI, Ray a Said Fares HASAN. Islamic Ethics, Human Rights and Migration. In: JUREIDINI, Ray, Said Fares HASSAN, Abbas BARZEGAR, et al. *Migration and Islamic Ethics: Issues of Residence, Naturalisation and Citizenship*. Volume 2. Leiden; Boston: Brill, 2020, s. 13-27. ISBN 978-90-04-40640-7. s. 13-14

⁹¹ JUREIDINI, Ray a Said Fares HASAN. Islamic Ethics, Human Rights and Migration. In: JUREIDINI, Ray, Said Fares HASSAN, Abbas BARZEGAR, et al. *Migration and Islamic Ethics: Issues of Residence, Naturalisation and Citizenship*. Volume 2. Leiden; Boston: Brill, 2020, s. 13-27. ISBN 978-90-04-40640-7 s. 15

⁹² Tamtéž. s. 15-18

kde bude v bezpečí, protože je to člověk bez znalostí. Tuto tradici – *ijāra* můžeme najít již v době Prorokově, kdy Prorokova sestřenice udělila *ijāru* nevěřícím lidem, kteří byli na návštěvě v Medině. Údajně od samotného proroka existuje prohlášení, že co je závazné pro jednoho muslima, je závazné pro všechny. Když je tedy nevěřícímu udělena *ijāra* nějakým muslimem, mělo by to být respektováno každým muslimem, je to závazné úplně pro všechny.⁹³ Je třeba poukázat na to, že islám, stejně jako křesťanství a judaismus, nepožaduje násilí ani ho nepodporuje, naopak jsou mnohdy muslimové nabádáni k milosrdenství a spravedlnosti vůči ostatním muslimům, sociálně slabším osobám i lidem jiné víry – nevěřícím.⁹⁴

Co se týče migrace muslimů do příbytku nevěřících – tedy na Západ za účelem získání bezpečí a důstojnosti, je to pro ně sociologicky snadný krok. I přesto, že saudští muftíni⁹⁵, zakazovali muslimům migrovat do země nevěřících, k regulaci počtu migrujících na Západ nedošlo.⁹⁶

V posledních letech je koncept muslimského bratrství dekonstruován. Je ignorována pohostinnost na úkor „muslimského nacionalismu,“ čímž se muslimské země stávají morálně zaostalejší než západní země. V této souvislosti je třeba připomenout systém *kafala* využívaný ve státech Perského zálivu.⁹⁷ *Kafala* je systém, který vznikl z důvodu vysoké poptávky států po levné pracovní síle a také z důvodu velkého množství migrantů, jež hledali práci, aby uživili svou rodinu. Vznik tohoto systému poskytlo soukromým společnostem převzít kontrolu nad migračním statutem migrantů a nad jejich zaměstnáním,⁹⁸ což je příležitost k zneužívání pracovníků a je to také živná půda pro rasismus. Zvláště v rámci států Perského zálivu existuje silně

⁹³ JUREIDINI, Ray a Said Fares HASAN. Islamic Ethics, Human Rights and Migration. In: JUREIDINI, Ray, Said Fares HASSAN, Abbas BARZEGAR, et al. *Migration and Islamic Ethics: Issues of Residence, Naturalisation and Citizenship*. Volume 2. Leiden; Boston: Brill, 2020, s. 13-27. ISBN 978-90-04-40640-7. s. 19-21

⁹⁴ MENDEL, Miloš. *Muslimové a jejich svět: o víře, zvyklostech a smýšlení vyznavačů islámu*. Praha: Dingir, 2016. ISBN 978-80-86779-42-3. s. 264

⁹⁵ Islámští sunnitští duchovní vykládající a šířící islámské právo šaría

⁹⁶ JUREIDINI, Ray a Said Fares HASAN. Islamic Ethics, Human Rights and Migration. In: JUREIDINI, Ray, Said Fares HASSAN, Abbas BARZEGAR, et al. *Migration and Islamic Ethics: Issues of Residence, Naturalisation and Citizenship*. Volume 2. Leiden; Boston: Brill, 2020, s. 13-27. ISBN 978-90-04-40640-7. s. 22

⁹⁷ Tamtéž. s. 24

⁹⁸ What Is the Kafala System? | Council on Foreign Relations. *Council on Foreign Relations* [online]. Copyright ©2023 Council on Foreign Relations. [cit. 01.03.2023]. Dostupné z: <https://www.cfr.org/backgrounder/what-kafala-system>

znatelná rasová hierarchie – bílí evropští a američtí muži jsou nadřazeni a privilegováni.⁹⁹

2.2.1. Problém migrace a integrace muslimů v rámci nemuslimských států

V rámci migrace muslimů do jiných zemí můžeme registrovat obavy na stranách hostitelských zemí z míry integrace muslimů a s tím i související protiislámskou rétoriku. Příkladem může být např. Řecko. V Řecku nebylo povoleno muslimským migrantům stavět mešity, což výrazně omezilo jejich svobodu praktikovat víru. Integrací muslimů se zabývala Jean Beaman, která ve svém výzkumu ověřovala mainstreamový názor společnosti, že integrace francouzských muslimů není slučitelná s ideály Francouzské republiky. Svůj výzkum prováděl mezi 45 přistěhovalci z Magrebi, kteří uvedli, že nepovažují své náboženství za rozpor se svou francouzskou identitou.¹⁰⁰

Muslimští migranti jsou často spojováni s větší mírou kriminality, nezaměstnanosti či terorismu, což negativně ovlivňuje integraci muslimů, ovšem Abd al-Qādir Muḥammad Wild-Dādā připomíná, že nesmíme zapomenout na ekonomický prospěch migrantů.¹⁰¹

Muslimský autor Hala al-Hifnāwī zastává názor, že integrace muslimské menšiny selhává, mimo dalších faktorů jako nezaměstnanost, absence umírněného náboženského vzdělávání apod., je extremismus, který vzniká z důvodu existence nerovnosti mezi muslimskou identitou migrantů a evropskou identitou hostitele. Řešením je, podle Hala al-Hifnāwīho, snažit se tyto identity vyvážit a zastavit diskriminační praktiky vůči muslimům v Evropě.¹⁰²

Hashem Fayad ve své knize vyzdvihuje souvislost integrace nejen s vizí migrantů, v tomto případě muslimů, ale také s vizí státu, který migranty přijímá, ať už jde o sociální politiku, vzdělávací programy apod. Fayad se také domnívá, že jedním

⁹⁹ JUREIDINI, Ray a Said Fares HASAN. Islamic Ethics, Human Rights and Migration. In: JUREIDINI, Ray, Said Fares HASSAN, Abbas BARZEGAR, et al. *Migration and Islamic Ethics: Issues of Residence, Naturalisation and Citizenship*. Volume 2. Leiden; Boston: Brill, 2020, s. 13-27. ISBN 978-90-04-40640-7. s. 25

¹⁰⁰ HANAFI, Sari. Normativity of Migration Studies Ethics and Epistemic Community. In: JUREIDINI, Ray, Said Fares HASSAN, Abbas BARZEGAR, et al. *Migration and Islamic Ethics: Issues of Residence, Naturalisation and Citizenship*. Volume 2. Leiden; Boston: Brill, 2020, s. 110-135. ISBN 978-90-04-40640-7. s. 116-119

¹⁰¹ Tamtéž. s. 121

¹⁰² Tamtéž. s. 121-122

z problémů mezinárodní migrace je rostoucí rasismus, zejména vůči arabským a muslimským přistěhovalcům.¹⁰³

Problémem integrace se zabývá i další muslimský autor Mohamad Saidi. Ten se zabývá problematikou integrace mladých Belgičanů marockého původu po útocích v Paříži. Tito mladí lidé se potýkají s nejistotami ohledně jejich identit – jsou již vzdáleni kultuře svých rodičů a zároveň jsou vzdáleni kultuře společnosti, do které by se chtěli integrovat. Trpí sociálním vyloučením a mnohdy také inklinují k náboženskému extrémismu. To vše ovlivňuje míru integrace, která je velmi slabá.¹⁰⁴

Nejen samotná hrozba extrémismu, ale také obava z něj, byť neopodstatněná, je jedním z hlavních důvodů, proč je problematická integrace muslimů. Být můžou být obavy neoprávněné, vyjadřování obav či xenofobních a rasistických nářeků může být v dané situaci golemovým efektem.¹⁰⁵

Závěrem

Korán se k tématu migrace vyjadřuje velmi umírněně. Podporuje bratrství i pohostinnost nejen vůči muslimům, ale i vůči nevěřícím. Pokud je migrující nevěřící přijat muslimem, je to závazné pro všechny muslimy. V současné době je však tento koncept bratrství porušován. A to nejen vůči nevěřícím, ale i vůči svým „bratrům“ muslimům, viz. systém *kafala*.

Velkým problémem souvisejícím s muslimskou migrací do nemuslimských zemí je obava hostitelských zemí z extremismu muslimů. Nepřijetí ze strany hostitelských zemí a zároveň oddálení se kultuře svých rodičů, může být právě počátkem tíhnutí mladých muslimů k extrémismu. Tento problém by měl být řešen dialogem mezi nemuslimským a muslimským učením – snažit se pochopit kulturu toho druhého, odstranit obavy a najít kompromis.

¹⁰³ HANAFI, Sari. Normativity of Migration Studies Ethics and Epistemic Community. In: JUREIDINI, Ray, Said Fares HASSAN, Abbas BARZEGAR, et al. *Migration and Islamic Ethics: Issues of Residence, Naturalisation and Citizenship*. Volume 2. Leiden; Boston: Brill, 2020, s. 110-135. ISBN 978-90-04-40640-7. s. 121-122

¹⁰⁴ Tamtéž. s. 122-123

¹⁰⁵ Negativní očekávání vede k negativnímu výsledku.

2.3. Migrace a ostatní světová náboženství

2.3.1. Migrace a judaismus

Fenomén migrace je spjat s judaismem více než s kterýmkoliv náboženstvím – migrace je součástí identity příslušníků judaismu. Prvním židovským migrantem byl Abrahám, jenž opustil svou rodnou zemi, a putoval do Hospodinem Zemi zaslíbené. Ze Zemi zaslíbené se židé dostali po vypuknutí velkého hladomoru do Egypta, kde bylo dostatek potravy a kde byl správcem Jákobův syn Josef. Po smrti Josefa byly židé zotročeni. Z otroctví se pak židé dostali díky Mojžíšovi, kterého si Bůh vyvolil, aby navrátil židy do jejich domoviny.¹⁰⁶

Vzhledem k tomu v jak špatných podmínkách žili židé v Egyptě, bylo již od počátku patrné, že nechtějí praktikovat stejný přístup k cizincům, což můžeme doložit například na části Bible – Tóře, kde je kladen důraz na úctu k životu, úctu k ostatním lidem a samozřejmě také na dobročinnost, na což judaismus klade důraz i v současnosti. Tradici pomoci potřebným založil právě Abrahám, který poskytl pomoc třem cizincům, přičemž vyšlo najevo, že to byli poslové Boží.¹⁰⁷

Židé byli několikrát nuceni v průběhu historie svou Zemi zaslíbenou opustit. V exilu byli často nuceni migrovat mezi jednotlivými státy, mnohdy z důvodu náboženské či rasové perzekuce.¹⁰⁸

V současné době můžeme vidět v migrační politice židovského státu Izrael dvě tendence.

První tendencí je podpora migrace židovského obyvatelstva zpět do jejich domoviny – Zemi zaslíbené. V roce 1950 byl schválen zákon *Chok ha-švutt*, tedy *Zákon návratu*, umožňující židům a jejich rodinným příslušníkům migrovat legálně do Izraele, samozřejmě za přísně stanovených podmínek, jež zahrnují nepodílet se na činnosti proti židovskému lidu a neohrožovat stát. V prvním znění zákona nebylo umožněno migrovat do Izraele nežidovským rodinným příslušníkům, což změnila novela zákona v roce 1970, kdy bylo umožněno migrovat rodinným příslušníkům nežidovského vyznání, vyjma těch osob, které byly dříve židy, a dobrovolně změnily své náboženství.¹⁰⁹

¹⁰⁶ DAMOHORSKÁ, Pavla. Současná migrační krize, judaismus a Stát Izrael. *Revue církevního práva* [online]. Společnost pro církevní právo, 2020, 26(79), 65-84 [cit. 2023-03-01]. ISSN 2336-5609. Dostupné z: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=927217>. s 67

¹⁰⁷ Tamtéž. s. 68-69

¹⁰⁸ Tamtéž. s. 69

¹⁰⁹ Tamtéž. s. 70-71

Druhou tendencí je naopak nepodporovat migraci nežidovského obyvatelstva, zejména kvůli bezpečnostním hrozbám. V roce 1952 byl přijat *Zákon o vstupu*, díky němuž může být vyhoštěn každý člověk, který nemá povolení k pobytu. V roce 1954 byl přijat *Zákon o infiltraci*. Každý, kdo překročí nelegálně a vědomě hranici stát Izrael z nepřátelských zemí, např. Irák, Egypt, Saudská Arábie, Libanon, může být jako infiltrátor neboli hebrejsky *mistanem*, uvězněn až pět let.¹¹⁰

Izrael se v několika posledních desítkách let potýká s rozsáhlou nežidovskou ilegální migrací. Souvisí to zejména s ekonomickou a také polohovou atraktivitou Izraele a rovněž se zhoršenou situací v domovské zemi ilegálních migrantů. Zejména zvýšení počtu nelegálních migrantů ovlivnilo rozhodnutí Izraele postavit bezpečnostní stěnu dlouho 240 kilometrů na hranicích s Egyptem. Dalším krokem byla také novelizace *Zákona o prevenci infiltrace* v roce 2012. Díky této novelizaci mohl být ten, kdo nelegálně překročil hranici Izraele uvězněn až na tři roky, v případě, že by ilegální migrant pocházel z nepřátelské země, pak by mohl být uvězněn na neomezeně dlouhou dobu. Dalším opatřením proti nelegální migraci byla nabídka přesídlení do třetí země. Tyto kroky ovšem byly kritizovány, jak izraelskými nevládními organizacemi, tak izraelskou levicí, které poukazovaly na důležitost migrace v dějinách judaismu.¹¹¹

Co se týče nežidovských migrantů, např. z afrických zemí, kteří v Izraeli zůstávají a jsou chráněni před deportací, nelze jednoznačně říci, jaké je jejich postavení v Izraeli jako takovém, neboť se izraelská legislativa tímto problémem prakticky nezabývá.¹¹²

Přestože postoj Izraele k nežidovské migraci můžeme chápat jako skeptický, zvláště vůči migrantům z afrických zemí, existuje několik případů, kdy byli přijati Izraelem uprchlíci jiného vyznání, např. v roce 1993 bylo přijato 84 muslimských uprchlíků z Bosny a Hercegoviny. V současné době existuje také několik neziskových organizací, které svou práci stavějí na biblickém příkazu dobrého chování k cizinci.¹¹³

Jak tedy můžeme na předchozích odstavcích vidět, postoj vůči migraci je značně nejednotný. Na jednu stranu je podporována migrace židovských obyvatel do Izraele, jakožto jejich pravlasti a Země zaslíbené, na druhou stranu můžeme vidět značně

¹¹⁰ DAMOHORSKÁ, Pavla. Současná migrační krize, judaismus a Stát Izrael. *Revue církevního práva* [online]. Společnost pro církevní právo, 2020, 26(79), 65-84 [cit. 2023-03-01]. ISSN 2336-5609. Dostupné z: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=927217>. s. 71-72

¹¹¹ Tamtéž. s. 73-78

¹¹² Tamtéž. s. 79

¹¹³ Tamtéž. s. 80

negativní postoj vůči nežidovské migraci i z hlediska bezpečnosti. V současnosti však není nelegální migrace v Izraeli hlavním společenským tématem.

2.3.2. Migrace a hinduismus

Hinduismus je náboženství primárně založené na lidech jako takových. Dokládá to i fakt, že na rozdíl od křesťanství, kde hraje velkou roli písmo, resp. Bible, je hinduismus založen na osvojení poznatků a tradic skrze ústní podání mudrců, byť kanonické texty – *védy* hrají důležitou roli.¹¹⁴

V hinduistické teologii je svět jako takový neomezený, bez jakýchkoliv hranic – hranice nepředstavuje žádnou výzvu pro nehynoucí *ātman*, tedy já, protože je vytvořená a pomíjívá entita. Hranice vytvořená člověkem nedokáže omezit hodnotu a potenciál, jenž se vynořuje z *ātmanu*, který se ztotožňuje s *brahmanem* (realitou). Nesprávná až falešná představa odděleného *brahmánu* od sebe sama vede k mylnému rozlišování dvou národů pomocí pomíjivého kritéria jako je hranice – nelze jeden národ oddělit od druhého hranicemi, bez toho, aniž bychom připustili, že tato dualita je pouze přechodná. Díky této filozofii si hinduisté uvědomují, že člověk, jenž překročil „hranice“, je s nimi určitým způsobem příbuzný. Není nic, co by člověka od druhého člověka rozdělovalo – neexistuje tedy žádný relevantní důvod, proč by se mělo s nějakým člověkem zacházet hůře než s jiným. Co se týče azylu a udělení občanství, nemělo by se hledět na délku pobytu člověka v zemi či na jeho etnickou příslušnost, to je v rozporu s rovností všech lidí. V řadě Upanišad¹¹⁵ je zachycen imperativ milovat a hledat Boha ve všech stvořeních, zároveň je zde také zakotvena myšlenka Odstraňovače hranic, který poskytuje všem svobodu a bezpečný a volný průchod všem, kdo procházejí nekonečnou nádhrou Božího stvoření.¹¹⁶

2.3.3. Migrace a buddhismus

Pohled buddhistů na migraci můžeme shrnout prohlášením *Evropské buddhistické unie* vydaného během uprchlické krize v Evropě, ve kterém vyjádřili s uprchlíky soucit. V prohlášení byla také popsány láska, laskavost, nebojácnost, soucit

¹¹⁴ KULDOVÁ, Teresa. Hindové v diaspoře: Konceptuální proměny v pojetí hinduismu. *AntropoWebzin* [online]. AntropoWeb, 2006, (3), 14-27 [cit. 2023-03-01]. ISSN 1801-8807. Dostupné z: <https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/15638/1/Kuldova.pdf>. s. 16

¹¹⁵ Nábožensko-filozofická literární díla pocházející ze staré Indie.

¹¹⁶ RAO, Sahashank. A Hindu's Reflection on Migrant Crises. *Medium* [online]. 25.6.2019 [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: <https://sashankrao-84497.medium.com/a-hindus-reflection-on-migrant-crises-219d93f086f2>

a štědrost za jedny z nejdůležitějších životních hodnot, které jsou sdíleny se všemi náboženstvími. Uprchlík unie ve svém prohlášení nepovažuje za hrozbu, ale za člověka, který hledá úlevu od utrpení a touží po štěstí.¹¹⁷

V souvislosti migrací a uprchlíky je třeba zmínit základní buddhistickou myšlenku vzájemné propojenosti – já jsem spojen s vámi a vy se mnou. V tibetském učení *tonglen* je propojenost chápána jako dávání a brání – člověk přebírá bolest druhých a dává jim štěstí. Propojenost zdůrazňoval i buddhistický mnich *Thich Nhat Han*, jenž založil Řád soubytí.¹¹⁸ Názvem tohoto řádu se *Thich Nhat Han* snažil ještě více zdůraznit vzájemné propojení lidí. Z výše uvedeného je tedy jasné, že každý člověk, nejen buddhista, je, dle buddhistického učení, propojen s migranty. Každý člověk by měl také, dle svých schopností a dovedností, pomoci.¹¹⁹

Důležitým konceptem v buddhistickém učení je zákon *karmy*. Tento zákon je založen na tom, že každý člověk nějakým určitým způsobem jedná, přičemž toto jednání má následky.¹²⁰ Pokud bychom se tedy odvrátili od migranta, který potřebuje naši pomoc, může se pak stát, dle buddhistického zákona *karmy*, že až my budeme potřebovat pomoc, bude nám odepřena.¹²¹ Pomocí uprchlíků si budujeme, dle buddhismu, duševní návyk dávat laskavost, což vede k tomu, že ve svých životech budujeme větší radost a svobodu.¹²²

2.4. Shrnutí

Kdybychom si měli shrnout celkový pohled všech světových náboženství na migraci, na migranty a na to, zda má být poskytnuta pomoc, můžeme říci, že je celkový přístup velmi podobný. Každá filozofie náboženství je samozřejmě odlišná, nelze tedy ani říci, že přístup jednotlivých náboženství a náboženských textů k migraci nebude jednotný. Přesto můžeme nalézt značnou podobnost v celkovém teoretickém přístupu k migraci. Pojmy solidarita, soucit, bratrství, tak můžeme shrnout pohled všech

¹¹⁷ BUDDHISTDOOR GLOBAL. Buddhistdoor View:: We Are All Seeking Refuge. *Buddhistdoor Global* [online]. Hong Kong: Buddhistdoor Limited, c2023, 8.11.2019 [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: <https://www.buddhistdoor.net/features/buddhistdoor-view-we-are-all-seeking-refuge/>

¹¹⁸ Ve Spojených státech známý jako Order of Interbeing.

¹¹⁹ BUDDHISTDOOR GLOBAL. Buddhistdoor View:: We Are All Seeking Refuge. *Buddhistdoor Global* [online]. Hong Kong: Buddhistdoor Limited, c2023, 8.11.2019 [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: <https://www.buddhistdoor.net/features/buddhistdoor-view-we-are-all-seeking-refuge/>

¹²⁰ Karma. *Buddhismus* [online]. c1998 [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: <http://www.buddhismus.cz/karma.html>

¹²¹ Tamtéž.

¹²² Tamtéž.

náboženství vůči migrantům. Všechna náboženství přisuzují migrantovi péči a ochranu. V křesťanství je pomoc a ochrana dána aplikací přikázání „Miluj bližního svého“ i samotným faktem, že Ježíš měl otevřenou náruč pro všechny migranty bez ohledu na jejich národnost. V judaismu je kladný přístup vůči migrantům podpořena historickou zkušeností se špatným zacházením se židy, pročež takový přístup nechtějí židé praktikovat. Buddhisté zase odkazují na myšlenku propojenosti všech lidí, kdy od jednoho člověka přebíráte bolest a dáváte mu štěstí, tedy i migrantům je třeba pomoci od jejich utrpení a dát jim možnost pocítit štěstí. Hinduismus zase říká, že nelze odlišovat dva národy, dle značně pomíjivého kritéria jako je hranice – tato dualita je pouze přechodná, a tedy každý člověk, který překročí hranice druhé země, je s obyvateli této země nějak příbuzný. A nakonec, možná pro někoho překvapivě, i muslimská posvátná kniha Korán chápe mobilitu člověka jako základní prvek lidské důstojnosti a také nabádá k přijetí i ochraně nejen muslima, ale i nevěřícího. Přijetí nevěřícího muslimem je závazné pro všechny muslimy, nemělo by se tedy nevěřícímu dostat od nikoho újmy.

Pohled a filozofie těchto náboženství se však v mnohých případech vzdaluje od reality. Ač je podporována židovská migrace do státu Izrael, naopak nežidovská migrace vyvolává obavy o bezpečnost státu a není podporována, což dokládá *Zákon o vstupu* a *Zákon o infiltraci*. Tyto zákony se týkají zejména nelegální migrace, kdy může být nelegální migrant vězněn i na neomezeně dlouhou dobu. Ovšem ačkoli byl a je i v Izraeli kladen důraz na omezení nežidovské migrace, bylo přesto zaznamenáno několik přijetí nežidovských migrantů v průběhu let. V současné době však existuje několik neziskových organizací, jež se stavějí na přikázání „Miluj bližního svého,“ tedy i cizince, a jež se snaží pomáhat i nežidovským migrantům.

Od filozofie Koránu se odchylují i někteří muslimové. Ač Korán hlásá, že by měl být poskytnut azyl i nevěřícímu, často je od této myšlenky opouštěno na úkor „muslimského nacionalismu a extrémismu.“ Za zmínku stojí systém kafala, jenž je živnou půdou pro zneužívání levné pracovní síly a také pro rasismus.

Ačkoliv můžeme vyvozovat z některých situací, které se udály nebo dějí v našem světě, že ne každé náboženství je nakloněno migraci a zejména pak pomoci migrantům, opak je pravdou. Z našeho zkoumání můžeme vyvodit, že každé světové náboženství se po teoretické stránce staví k migraci a k pomoci migrantům přívětivě, ač se může v současné době zdát realita v některých případech jiná – to ovšem záleží nejen na náboženství jako takovém, ale i na lidech, kteří ho vykládají.

3. Zakotvení tématu Reflexe migrace z pohledu světových náboženství v rámci Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání

Poslední verze Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV) pochází z roku 2021. Byla zde nově definována vzdělávací oblast Informatika a nově se do klíčových kompetencí zařadila také digitální kompetence

V RVP ZV nenalezneme přímo definovanou vzdělávací oblast, která by se přímo zaměřovala na Reflexi migrace z pohledu světových náboženství. Toto téma však můžeme zařadit do vzdělávací oblasti Člověk a společnost, respektive do vzdělávacího podoboru Výchova k občanství.

Toto téma se však vyučuje spíše v rámci průřezových témat než jako konkrétní téma v rámci oboru Výchovy k občanství. Nejblíže má toto téma k průřezovému tématu *multikulturní výchova*. Zařadit jej však můžeme mezi většinu průřezových témat, vyjma *enviromentální výchovy*, kam můžeme zařadit především vztah člověka a přírody. Průřezové téma *multikulturní výchovy* se zaměřuje především na rozvoj smyslu pro spravedlnost, solidaritu a toleranci, a také se snaží vést žáky k pochopení a respektování sociokulturní rozmanitosti, protože těchto podtémat se dotýkáme jak v teoretické, tak v praktické části.¹²³ V rámci průřezového tématu *osobnostní a sociální výchova* se výuka zaměřuje především na budování dobrých mezilidských vztahů, porozumění nejen sobě, ale i druhým a na rozvoj dovedností pro schopnost žáků spolupráce, což s naším tématem také úzce souvisí.¹²⁴ Průřezové téma *výchova demokratického občana* vede žáky k úctě k demokratickým hodnotám jako je svoboda, solidarita, spravedlnost a tolerance. Snaží se žáky motivovat k ohleduplnosti ochotě pomoci slabším a také k respektu vůči kulturním a etnickým odlišnostem.¹²⁵ Vyzdvihnout můžeme také průřezové téma *výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech* prohlubuje základní poznatky, jež jsou třeba pro porozumění sociálním a kulturní odlišnostem mezi národy a případným ideologickým a sociopolitickým rozdílem. Mimo jiné rozvíjí také

¹²³ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2021. 131 s. [cit. 2023-03-23]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>.

¹²⁴ Tamtéž. s. 126

¹²⁵ Tamtéž. s. 128

schopnost srovnávat projevy kultury nejen v evropském, ale i globální kontextu.¹²⁶ V rámci tohoto tématu se zapojuje také poslední průřezové téma – *mediální výchova*. To je důležité zejména při analýze mediálních obsahů, kdy se žáci učí kriticky k mediálním obsahům přistupovat – to je důležité se zejména při rozpoznávání fake news, které mohou o migrantech a náboženství kolovat.¹²⁷

¹²⁶ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2021. 130 s. [cit. 2023-03-23]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>.

¹²⁷ *Tamtéž*, s. 137

4. Praktická část

Praktická část je zaměřena na tvorbu návrhů hodin na vztahující se k tématu Reflexe migrace z pohledu světových náboženství.

4.1. Cíle a metodologie

Cílem praktické části je vytvořit návrhy vyučovacích hodin Výchovy k občanství, vztahující se k tématu migrace, migrace ve vztahu k náboženství, solidarity a postoje jednotlivých světových náboženství (křesťanství, judaismu, islámu, hinduismu a buddhismu) vůči migraci a migrantům a mimo jiné také upozornit na problémy, se kterými se pedagog může v rámci realizace přípravy hodiny setkat, a to nejen v případě volby samotného tématu, ale také v případě zvolených metod a aktivit v rámci výuky.

Návrhy hodin postupují od nejobecnějších témat, jako je obecné seznámení s migrací, pohledem na cizince světovými náboženstvími a solidaritou, ke konkrétním tématům – pohledům jednotlivých světových náboženství na migraci a migranty.

Jednotlivé vyučovací jednotky jsou konstruované tak, aby odpovídaly modelu E-U-R, tedy modelu evokace-uvědomění si-reflexe. V evokační fázi by si žáci měli při aktivitách vybavit, znalosti, které o tématu mají či, co si o něm myslí apod., ale hlavně by je zvolené aktivity měly motivovat k zájmu o další poznatky. Ve fázi uvědomění si žáci získávají nové poznatky o tématu. V reflektivní fázi žáci reflektují samotný proces učení i sdělovaný obsah.

Volba aktivit vychází nejen z autorčiny zkušenosti z průběžných i souvislých praxí, ale také ze zkušeností v rámci výuky didaktických předmětů, především didaktiky Výchovy k občanství. Aktivity jsou vždy volené tak, aby v celkovém rámci rozvíjely veškeré klíčové kompetence.

Na závěr samotné přípravy jsou vždy reflektovány problémy, se kterými se může pedagog setkat při realizaci jednotlivých aktivit.

4.2. Vymezení cílové skupiny

Vzhledem k náročnosti tématu a zvolených aktivit a také nutnosti kritického myšlení k pokročilé schopnosti orientovat se v relevantních zdrojích, byla autorkou

práce zvolena cílová skupina 8. a 9. ročník základní školy a 3. a 4. ročník osmiletých gymnázií.

4.3. Téma: Migrace

Ročník: 8-9.

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky: tabule, sešit, psací potřeby, technologie (telefony, tablety), projektor, vytištěné pracovní listy

Průřezová témata: multikulturní výchova, osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana, výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, mediální výchova

Klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské, pracovní, digitální

Cíle: Žáci chápou základní pojmy související s migrací.

Postup výuky:

Pro uvedení žáků do tématu *Migrace* využijeme myšlenkovou mapu. Pedagog doprostřed tabule napíše slovo migrace. Žáci ke slovu migrace zapisují vše, co je k tomuto tématu napadne – mohou to být důvody, proč lidé migrují, kdo vůbec migruje, kam lidé migrují apod. Pokud žáci se z jakýkoliv důvodů nezapojí do této aktivity – např. neznalost, stydlivost, klade pedagog doplňující či návodné otázky. Časová dotace na tuto aktivitu je 5-7 minut, záleží na povědomí žáků o tomto tématu. Myšlenkovou mapu po skončení aktivity neodstraňujeme, využijeme ji znovu v rámci reflexe hodiny.

Otázky:

1. Probíhala migrace již v historii nebo je to trend současné doby?
2. Kdy začali lidé migrovat?
3. Z jakých důvodů se migrovalo v historii?
4. Z jakých důvodů se migruje v současné době?
5. Z jakých států lidé migrují?
6. Do jakých států lidé migrují?
7. Má migrace nějaké důsledky pro státy, které migranty přijmou?

Další aktivitou je výklad základních pojmů souvisejících s migrací. Pedagog buďto promítne nebo napíše na tabuli termíny *migrant*, *uprchlík*, *emigrant*, *imigrant*, *nelegální migrant* a *azyl*. Žáci dostanou za úkol si tyto termíny napsat do sešitu a

vyhledat k těmto termínům definice. Společně s pedagogem pak získané definice diskutují a kontrolují. Časová dotace na tuto aktivitu včetně kontroly je 15 minut.

- *Migrant na rozdíl uprchlíka opouští zemi dobrovolně.*¹²⁸
- *Uprchlíkem se stává člověk, který opustí svou domovskou zemi z důvodu nesnesitelné či životu nebezpečné situace, ať už náboženské či rasové apod.*¹²⁹
- *Emigranta můžeme definovat jako člověka, který se odstěhoval ze své země, aby se usadil v zemi jiné. Imigrant je člověk, který se přistěhoval do nové země. Člověk je tedy, když opouští svou zemi, emigrantem, a když přichází do nové země, tak se stává imigrantem.*¹³⁰
- *Nelegálního migranta můžeme definovat jako člověka, který neoprávněně vstoupil na území daného státu či na něm neoprávněně pobývá. Nelegální migrant může být také člověk, který nelegálně opustil stát.*¹³¹
- *Právo na mezinárodní ochranu – azyl má člověk, který splňuje kritéria Ženevské úmluvy o právním postavení uprchlíků. Udělení azylu zabraňuje, aby byl člověk vyhoštěn (vydán) do země, kde mu hrozí například smrt, mučení apod.*¹³²

V rámci další aktivity vyplní žáci krátký pracovní list. Ke zpracování odpovědí na jednotlivé otázky využijí žáci mobilní telefony či tablety s připojením k internetu. Společně pak s pedagogem odpovědi na jednotlivé dotazy diskutují a kontrolují. V případě potřeby může pedagog měnit jednotlivé otázky či celý pracovní list, dle aktuálních událostí ve světě, které souvisejí s migrací. Časová dotace na tuto aktivitu, včetně kontroly, je 20 minut.

¹²⁸ BROŽOVÁ, Kristýna. Co znamenají termíny ekonomický migrant, cizinec a uprchlík?. *Program migrace, Člověk v tísní, o.p.s.* [online]. 2011, 11. 1. 2022 [cit. 2022-11-01]. Dostupné z: <https://www.clovekvtsni.cz/ekonomicky-migrant-nelegalni-uprchlik-cizinec-4588gp>

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ What Is The Difference Between “Immigration” vs. “Emigration”?. *DICTIONARY.COM* [online]. 8.10.2019 [cit. 2022-11-01]. Dostupné z: <https://www.dictionary.com/e/immigrants-vs-emigrants-vs-migrants/>

¹³¹ Nelegální migrace v České republice - Aktuální informace o migraci. Úvodní strana - Ministerstvo vnitra České republiky [online]. Copyright © 2022 Ministerstvo vnitra České republiky. Všechna práva vyhrazena. [cit. 01.11.2022]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/nelegalni-migrace-v-ceske-republice.aspx>

¹³² Zaručení práva na azyl. O Parlamentu: Evropský parlament [online]. Praha [cit. 2022-11-07]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/cs/democracy-and-human-rights/fundamental-rights-in-the-eu/guaranteeing-the-right-to-asylum>

Návrh pracovního listu (řešení viz. Příloha 1):

- 1. Jak se nazývá událost, jež byla také jednou z největších migračních vln v Evropě, během níž se dostaly západoslovanské kmeny, z nichž se pak vyvinul český, do Evropy?**

- 2. Do jakých Evropských zemí se nejčastěji uprchlíci a migranti vydávají a proč?**

- 3. Jaká instituce v České republice uděluje azyl?**

- 4. Z kterých zemí v současné době proudí nejvíce uprchlíků do Evropy?**

- 5. Jaké povinnosti má žadatel o azyl v České republice?**

- 6. Z jakých důvodů nemusí být člověku udělen azyl?**

- 7. Jaké důvody mohou vést člověka k tomu, aby opustil svou zemi?**

- 8. Jaké může mít migrace důsledky pro státy, které migranty přijmou?**

Jako aktivitu v rámci reflexe hodiny využijeme doplňování myšlenkové mapy, kterou žáci společně s pedagogem vytvořili na začátku hodiny. Pedagog žákům zadá, aby doplnili myšlenkovou mapu vytvořenou na počátku hodiny novými poznatky a informacemi, které se v rámci aktivit k tématu migrace dozvěděli. S žáky případně diskutuje případné nejasnosti. Časová dotace na tuto aktivitu je 5 minut.

Reflexe přípravy:

V rámci úvodí aktivity můžeme narazit na problém neznalosti žáků. Proto je nutné, aby byl pedagog připraven. Měl by mít připravené návodné otázky, které žákům pomohou uvědomit si, že dané informace už někde slyšeli či četli, či jim tyto otázky pomohou informaci odvodit.

U dalších dvou aktivit může nastat problém s nedostatečným množstvím techniky, na které mohou žáci vyhledávat informace. V takovém případě je nutné techniku zajistit, buďto učitel může zajistit školní tablety či počítačovou učebnu, kde mohou žáci pohodlně vyhledávat všechny informace na počítačích. Je třeba si dát pozor, u vyhledávání definic a termínů i při vypracování pracovního listu na formulaci otázek. Příliš složitá formulace by mohla vést k nepochopení otázky, a tedy i nemožnosti na ní odpovědět. Záleží také na schopnostech třídy při orientaci v relevantních zdrojích na internetu. Proto je potřeba, aby pedagog dobře zhodnotil schopnosti třídy, a případně pracovní list upravil – méně otázek, jiná formulace apod. V případě, že bude pedagog otázky redukovat, je nutné, aby si uvědomil, které informace jsou relevantní jak pro něj, tak i pro jeho žáky.

Co se týče poslední aktivity – reflexe pomocí myšlenkové mapy, nejsou zde předpokládány žádné problémy, zejména co se týče náročnosti této aktivity. Jediným problémem, se kterým se zde může pedagog setkat, je, že na reflexi nezbude časová dotace kvůli navýšení časové dotace na předchozí aktivity, ať už kvůli náročnosti otázek v pracovním listu, menší schopnosti orientace žáků při vyhledávání informací na internetu či selhání internetového připojení. V případě, že by k reflexi nedošlo, měl by pedagog reflektovat získané poznatky v rámci další hodiny Výchovy k občanství ještě před začátkem dalších aktivit.

4.4. Téma: Jak vnímáme cizince?

Ročník: 8.-9.

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky: tabule, pracovní list, technologie (telefony, tablety, počítače), lístky papíru, psací potřeby, vytištěný pracovní list

Průřezová témata: multikulturní výchova, osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana, výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, mediální výchova

Klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské, pracovní, digitální

Cíle: Žáci jsou si vědomi odlišného vnímání cizinců, jsou si vědomi problémů, které mohou nastat při příchodu cizince do nové země a jsou schopni definovat řešení těchto problémů.

Postup výuky:

Žáky uvedeme do tématu diskusí. Žákům pedagog položí otázku: „*Jak jsou, dle vás, vnímáni cizinci v České republice a proč?*“ Pedagog vypisuje nejdůležitější poznatky do tabulky vytvořené na tabuli. Je třeba v rámci této aktivity předpokládat i extrémistické názory převzaté z internetu, od rodičů či od přátel. Časová dotace této aktivity je 10 minut.

Další aktivitou je krátký pracovní list. Žáci pomocí internetu vyhledávají faktografické informace o cizincích. Následně pak s pedagogem kontrolují odpovědi a diskutují nad nimi. Časová dotace na tuto aktivitu je 20 minut.

Návrh pracovního listu (řešení viz. Příloha 2):

1. Vyhledejte kolik cizinců žije v České republice?

2. Jaké typy pobytů cizinců v České republice existují?

3. Žije v České republice více cizinců ženského nebo mužského pohlaví?

4. V jakém českém městě žije nejvíce cizinců?

5. Z kterého státu u nás žije nejvíce cizinců?

6. V jaké zemi v Evropě žije nejvíce cizinců?

7. Kde mohou cizinci čerpat informace ohledně jejich pobytu apod.?

8. Na jaké organizace a centra se mohou cizinci v případě potřeby obrátit, např. bezplatné linky, neziskové organizace apod.?

V rámci poslední aktivity každý žák dostane jeden lístek papíru, který rozdá pedagog. Každý z žáků dostane za úkol napsat na lístek jeden problém, se kterým se cizinec po příchodu do nové země může setkat, např. problém odlišného jazyka, problém získání povolení pobytu, problém předsudků, nedostupnost zdravotní péče, problém nezaměstnanosti apod. Lístky papíru pedagog následně vybere a diskutuje jednotlivé problémy se žáky a snaží se k němu najít řešení. Časová dotace na tuto aktivitu je 15 minut.

Reflexe přípravy:

Při výuce tohoto tématu se může, ale nemusí, pedagog setkat s negativním či až extrémistickým pohledem na cizince, jenž může být ovlivněn médii, sociálními sítěmi, vrstevníky, rodiči či vlastní špatnou zkušeností. Je třeba žáky upozornit na odlišnost každého člověka a upozornit, že jedna špatná zkušenost s cizincem nemusí nutně znamenat další špatné zkušenosti. Časová dotace na jednotlivé aktivity je adekvátní, po této stránce by se neměly vyskytnout žádné problémy.

Před hodinou by měl pedagog zajistit, vzhledem k práci na pracovním listu, dostatek elektronických zařízení, kde mohou žáci vyhledávat, např. tablety, či zjistit, zda mají žáci mobilní telefony s wifi či datovým připojením. Problém může nastat v nedostatku zařízení, kde mohou žáci vyhledávat.

Posledním problémem může být neochota žáků komunikovat v rámci diskusních aktivit s pedagogem. Je třeba, aby pedagog v případě neochoty žáky ke komunikaci motivoval, pomáhal jim návodnými otázkami apod.

4.5. Téma: Světová náboženství:

Ročník: 8.-9.

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky: Tabule (příp. projektor), vytištěné texty a tabulky, psací potřeby, technologie (tablety, mobilní telefony), kvalitní internetové připojení

Průřezová témata: multikulturní výchova, osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana, výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, mediální výchova

Klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské, pracovní, digitální

Cíle: Žáci na příkladech uvádí základní znalosti o jednotlivých světových náboženstvích.

Postup výuky:

Nejprve pedagog seznámí žáky se základním pojmem náboženství. Definici buďto promítne v připravené prezentaci či napíše na tabuli.

- *Náboženství je jakýsi postoj člověka k tomu, co ho přesahuje, může to být i představa či pocit, že existuje nějaký nadpřirozený svět, a člověk věří, že je na této skutečnosti závislý.*¹³³

Následuje výklad pedagoga o typech náboženství – *teistická*, tedy víra v Boha či v Bohy, a *neteistická*, např. *animismus*, tedy víra v duchy, či *totemismus*, tedy víra v totem s nadpřirozenými vlastnostmi. Pedagog se společně s žáky však zaměří na teistická náboženství, neboť tam právě patří světová náboženství. Pedagog může žákům položit otázku: „*Jaká světová náboženství znáte? Proč se jim vůbec říká světová náboženství?*“ Pedagog vyjmenovaná náboženství vypíše na tabuli. Časová dotace na uvedení do tématu je 5 minut.

V rámci následující aktivity se žáci seznámí s jednotlivými světovými náboženstvími. Pokud tak není učiněno zasedacím pořádkem, rozdělí pedagog žáky nejprve do dvojic. Do každé dvojice náhodně přidělí krátký následující autorský text o jednom světovém náboženství (viz. níže). V rámci textu se prostřednictvím sdělení stejně starých dětí žáci dozvědí nejzásadnější informace o daném světovém náboženství.

¹³³ HORA, Ladislav. Náboženství. *Sociologická encyklopedie* [online]. Sociologický ústav AV ČR, 2017 [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/N%C3%A1bo%C5%BEnstv%C3%AD>

Je důležité, aby měly vždy alespoň dvě dvojice stejný text. Pokud tedy máme ve třídě 20 žáků, vždy budou mít dvě dvojice, tedy 4 lidé stejný text. Na přečtení textu je stanoven limit 7 minut. Zde si uvedeme jednotlivé texty:

„Jmenuji se Marco, je mi 14 let a žiji v Itálii. Již od dětství jsem praktikující římskokatolický křesťan, který se celý svůj dosavadní život snaží řídit desaterem. Kdybych žil v Rusku nebo na Ukrajině byl bych pravoslavný křesťan a kdybych žil ve Velké Británii, byl bych zase protestantský křesťan. Věřím pouze v jednoho Boha. Ve volném čase, než mám jít do kostela, si rád listuji v Bibli, kde se dočtu o pouti Marie a Josefa do Betléma, kde se pak Marii narodil Ježíš Kristus. Alespoň jednou bych se rád setkal s papežem Františkem ve Vatikánu.“

„Jmenuji se Esther, je mi 15 let a žiji v Izraeli. Já, stejně jako ostatní židé, věřím v jediného Boha – Jahveho. Společně s rodiči patříme mezi liberální judaisty. Na rozdíl od mých ortodoxních prarodičů, nelpíme tolik na některých náboženských obřadech. Prarodiče mě v dětství často nutili číst posvátné knihy Tenach a Talmud, což se mi moc nelíbilo. Ovšem znalosti z těchto knih se mi hodily na referát o nejvýznamnějších postavách judaismu – o Abrahámovi, o Davidovi a o králi Šalamounovi, který založil Chrám v Jeruzalémě. Tento chrám je považován za centrum judaismu. Nyní si půjdu zavolat se svou sestřenicí v Americe.“

„Jmenuj se Ahmed, je mi 15 let a žiji v Íránu. Na rozdíl od většiny obyvatel Íránu, kteří jsou šíité, patří moje rodina do druhé větve islámu, a to do sunnitské větve, která ovšem celkově ve světě převládá. My všichni muslimové však věříme v jednoho Boha – Alláha. Moji rodiče velmi lpí na mém náboženském vzdělání, takže od dob, co jsem toho byl schopný, jsem četl v posvátné knize Korán. Dle rodičů je důležitá nejen znalost Koránu, ale také pout' do města Mekka, odkud pochází samotný islám, ale i jeho zakladatel – prorok Muhammad. Po „povinné“ pouti do Mekky, bych se rád vydal do Egypta, kde žije mnoho muslimů, včetně mých příbuzných. Myslím si, že žádní jiní věřící se nemodlí tak často jako my muslimové – pětkrát denně.“

„Jmenuji se Sonu, je mi 14 let a pocházím z Indie. Nedávno jsem si dopisovala s jednou muslimskou dívkou bydlící nedaleko ode mě. Dívka se podívovala nad tím, že my hinduisté věříme ve více bohů – Bráhmů, Šivu a Višnu, na rozdíl od muslimů. Chtěla, abych jí napsala o mém náboženství více informací. Tak jsem jí tedy napsala vše, co jsem věděla. Že naše náboženství nebylo založeno jednou určitou osobou a nemáme ani žádného proroka. Zmínila jsem také naše posvátné texty védy – jsou psané v jazyce sanskrtu, což je jazyk učenců staré Indie, takže mu vůbec nerozumím. Když mi začala

dívka psát o její víře, která mě nijak neoslovila, odepisovala jsem jí pouze ze slušnosti, hlavně, abych měla dobrou karmu, a mohla jsem se v rámci znovuzrození, tedy reinkarnace, dostat do těla člověka, neboť nechci být žádným zvířetem.“

„Jmenuji se Yang, je mi 14 let a pocházím z Číny. Protože jsem se ze školy přinesl špatnou známku, maminka mě donutila napsat slohovou práci o naší víře. Část z té práce vám představím.: Moje rodina jsou buddhisté. Stejně jako mnoho jiných náboženství i toto náboženství má několik větví – theraváda, mahájána, kam patří moje rodina, a učení vadžrajány. Za zakladatele buddhismu je považován Gautama Buddha. Posvátnou knihou buddhistů je Tipitaka, tu jsem zatím ještě nečetl. Buddhismus se zabývá člověkem jako takovým a ne bohy, snaží se, aby člověk dosáhl nirvány, tedy dokonalého stavu. Bohové jsou v buddhismu, spíše než postavy stavy existence, do kterých se můžeme znovu narodit. Buddhismus je rozšířený v Nepálu, Číně, Malajsii, Koreji nebo na Srí Lance. Doufám, že jste pochopili z úvodu slohové práce, vše podstatné o mém náboženství.“

Po přečtení jednotlivých textů žáci ve dvojicích společně vyplňují tabulku s otázkami k daným náboženstvím. Časová dotace na vyplnění tabulky je 7 minut. (řešení viz. Příloha 3)

Tabulka 1: Světová náboženství

	Křesťanství	Islám	Judaismus	Buddhismus	Hinduismus
Monoteistické/ polyteistické					
Kdo je uctíván					
Posvátné knihy					
Významné osobnosti					
Významné místo					
Proudy, na které se člení					
Země, kde se nachází					
Informace/myšlenky					

Po vyplnění tabulky žáci ve třídě naleznou druhou skupinu se stejným náboženstvím. Společně ve skupině žáci diskutují správnost svých odpovědí. Časová dotace na tuto aktivitu je 5 minut

Dle zbývajícího času může pedagog reflektovat získané poznatky diskusí o jednotlivých náboženstvích. Využít může také kvízu vytvořeného v internetové aplikaci – např. v Kahoot!, což je aplikace, kde pedagog vytvoří kvíz s otázkami a odpověďmi, kde odpovědi mohou být ve formátu pravda/lež či a,b,c,d, a tyto varianty se mohou v kvízu libovolně střídát. Žáci se pak na svých telefonech do aplikace připojí pomocí vygenerovaného kódu. Po uzamčení hry, aby se do ní v průběhu již nikdo nemohl připojit, se začnou promítat otázky s variantami odpovědí na tabuli či plátně. Žákům se na telefonech ukazují příslušné symboly přiřazené k jednotlivým odpovědím, přičemž mají za úkol co nejrychleji kliknout na symbol správné odpovědi. Jde nejen o správnost, ale také o rychlost. Časová dotace této aktivity je 11 minut.

- 50

6. Co je to monoteismus?

- a) Víra ve více bohů
- b) **Víra v jednoho boha**
- c) Víra v totem
- d) Víra v duchy

7. Větev křesťanské církve ve Velké Británii se nazývá pravoslavná.

- a) Pravda
- b) **Lež**

8. Za zakladatele buddhismu považujeme:

- a) Ježíše Krista
- b) **Gautanama Buddhu**
- c) Abraháma
- d) Alláha

9. Muslimové vykonávají pout' do města Mekka.

- a) **Pravda**
- b) Lež

10. Posvátné texty hinduismu jsou:

- a) Sanskrt
- b) Jóga
- c) Korán
- d) **Védy**

Reflexe přípravy:

Největším problémem při realizaci této hodiny může být časová dotace. Záleží na schopnostech a dovednostech žáků – na rychlosti čtení, a hlavně na schopnostech orientace a porozumění textu. Přestože jsou texty relativně krátké, je v nich mnoho informací, což může mít za následek neschopnost či sníženou schopnost zařadit informace správně. Následkem toho může být požadavek na vyšší časovou dotaci, na samotné čtení textu i doplňování do tabulky. Navýšením časové dotace na čtení textu a na doplňování informací do tabulky zbyde menší časová dotace na reflexi pomocí kvízu v aplikaci Kahoot!. Variantou na reflexi pomocí kvízu je dotazování na otázky z kvízu pouze ústně či může pedagog žáky nad získanými poznatky diskutovat. Další variantou může být i metoda I.N.S.E.R.T. Metoda spočívá v tom, že každý žák rozdělí list papíru na čtyři okénka, případně si může vytvořit na list papíru čtyři řádky. Do každého

okénka či řádku si žák napíše jeden symbol – fajfka, plus, mínus a otazník Fajfka znamená, že žák informaci sdělenou v hodině věděl a jen si ji upevnil, plus znamená nový poznatek, mínus znamená, že informace sdělená v textu byla v rozporu s tím, co si žák dřív myslel nebo slyšel.

Pokud nebude potřeba navýšit časovou dotaci je třeba si v rámci reflexe pomoci kvízu Kahoot! dát pozor na to, že se žáci mohou do aplikace připojovat déle, ať už z důvodu chyby aplikace či rychlosti připojení k internetu. Samozřejmě musíme brát v potaz i to, že ne každý žák může mít telefon či připojení k internetu, proto je třeba zajistit alespoň jeden telefon či tablet do dvojice. Je třeba časovou dotaci na kvíz upravit dle časové dotace na odpovědi v rámci kvízu – čím větší časová dotace na jednotlivé odpovědi, tím musí být větší časová dotace na kvíz.

V případě, že usoudíme, že chceme mít na toto téma dostatek času, můžeme celou přípravu připravit, místo na jednu, na dvě vyučovací jednotky. V takovém případě je třeba přípravu rozšířit o další aktivity. Takovými aktivitami mohou být například výuková videa o jednotlivých náboženstvích, různá videa se zajímavými fakty o náboženství, o různých obřadech a zvycích, extrémismu apod. Výborný portál pro takováto videa je ČT edu. Další aktivitou může být i rozdělení žáků do skupin, kde dle filozofie jednotlivých náboženství sestaví své vlastní desatero. V rámci reflexe pak může pedagog kvíz rozšířit, dle využitých materiálů.

4.6. Téma: Solidarita

Ročník: 8.-9.

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky: Fotografie z uprchlického tábora, lepicí lístky papírů, sešit (případně papírové archy), tabule

Průřezová témata: multikulturní výchova, osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana, výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, mediální výchova

Klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské, pracovní, digitální

Cíle: Žáci si uvědomují nepříznivý stav migrantů, kteří opustili svou zemi, a jsou schopni projevit ochotu jim pomoci a jsou schopni navrhnout vhodná řešení jejich situace.

Postup výuky:

Pro uvedení žáků do tématu Solidarita využijeme fotografii z uprchlického tábora. Žáci mají dvě minuty na to, aby si fotografii prohlédli. Pedagog mezitím každému žákovi rozdá malý lístek papíru. Po uplynutí času je každý žák požádán, aby na lístek napsal jedno slovo, které vyjadřuje jeho pocit po shlédnutí obrázku. Lístky pak pedagog vybere a nalepí je na tabuli. Společně s žáky krátce pocity pomocí lístků shrne, každé slovo ponechává bez jakéhokoliv komentáře a hodnocení. Časová dotace této aktivity je 5-10 minut.

Obrázek 1: Uprchlíci v táboře Moria na ostrově Lesbos, Řecko. 2020.

Po úvodní aktivitě se žáci rozdělí na skupiny po 4-5 lidech. Žákům je zadán úkol, aby ve skupinách vypracovali pět návrhů, jak pomoci uprchlíkům, aby se nemuseli pobývat v uprchlických táborech, kde ve většině z nich je situace značně podobná jako v táboře na fotografii. Žáci své návrhy zpracují formou bodů buďto do sešitu či na arch papíru. Časová dotace skupinové aktivity, včetně rozdělení do skupin je 15-20 minut.

Po uplynutí časové dotace na skupinovou práci je vybrán pedagogem ze skupiny jeden žák, který návrhy stručně za celou skupinu odprezentuje. Učitel bez jakéhokoliv hodnocení zapisuje návrhy na tabuli, pouze případně si upřesňuje, co daným návrhem skupina myslí. Po odprezentování všech návrhů ze všech skupin jsou žáci dotázáni pedagogem, aby každý z žáků si vybral jeden návrh jak pomoci, který považuje za nejdůležitější a nejefektivnější, a na základě tohoto výběru proběhne ve třídě krátká diskuse. Časová dotace této hodiny je 10-12 minut.

Reflexí této hodiny by byl úkol, aby žáci napsali do sešitu jeden návrh, co by oni mohli osobně udělat, aby pomohli migrantům. Žáci se pak mohou podělit o návrh se třídou.

Reflexe přípravy:

Největším problémem v rámci realizace této hodiny mohou být, ale také vůbec nemusí, extrémistické názory dětí vůči uprchlíkům převzatých ze sociálních sítí,

internetových zpráv či od rodičů. Pedagog by se mohl setkat s různými extrémistický názory, např.: „Uprchlíci pouze využívají náš sociální systém, naši pomoc vůbec nepotřebují.“ „Ty fotografie z uprchlických táborů jsou fake, jejich situace není beztak taková, jakou jí média prezentují.“ „Ať se vrátí do své země, odkud přišli, sami máme málo peněz pro naše občany.“

Je třeba na takovéto názory být připraven a vhodně reagovat. Optat se žáka, z jakých zdrojů má tyto informace, upozornit na to, zda jsou ty zdroje vůbec relevantní apod.

Mohou se zde objevit i problémy s časovou dotací, v tomto případě by se mohlo stát, že žáci některé aktivity zvládnou rychleji, záleží ovšem opět na schopnostech celé třídy. Je však třeba, aby pedagog pečlivě vyhodnotil náročnost daných úkolů pro třídu a případně připravil bonusové aktivity. Jendou z aktivit může být vyhledávání organizací, které pomáhají uprchlíkům, na internetu. Žáci opět mohou pracovat ve skupinách – vyhledat, jak evropské, tak české organizace, které se pomocí uprchlíkům zabývají a jakou formou. Opět pak prezentují své poznatky před třídou. Pedagog může využít i video ukázky z prostředí uprchlických táborů.

4.7.Téma: Křesťanství a migrace

Ročník: 8.-9.

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky: tištěné texty, interaktivní tabule či plátno, sešit, archy papíru, psací potřeby

Průřezová témata: multikulturní výchova, osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana, výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, mediální výchova

Klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské, pracovní, digitální

Cíle: Žáci se orientují v přístupu křesťanství k migraci.

Postup výuky:

Žáky uvede pedagog do tématu krátkým textem z Bible o přijetí tří cizinců Abrahámem a Sárrou, pro snazší orientaci a pochopení textu, může být vytvořen autorský text inspirovaný tímto příběhem ovšem může být využit originální text z Bible, záleží na pedagogově výběru a na schopnostech třídy. V této přípravě hodiny využije pedagog autorský text, který vytištěný rozdá žákům minimálně do dvojic, pedagog nechá žákům přibližně tři minuty na přečtení textu.

„Abrahám jednoho dne seděl ve dveřích stanu. Najednou se proti němu zjevili tři neznámí muži. S úklonou je přivítal a nabídl jim pohoštění a vodu, aby se mohli očistit. Muži jeho nabídku přijali. A tak jim Abrahám se svou ženou Sárrou připravili chléb, máslo, mléko a zabili také jeden kus svého dobytka, aby mohli cizincům poskytnout i maso. Když se cizinci nasytili, oznámil Abrahámovi jeden z nich, že i přes jejich stáří, budou mít Sára a Abrahám syna.“¹³⁴ <https://temata.rozhlas.cz/tri-hoste-zvestuji>

Na základě tohoto textu žáci odpoví do sešitu na následující otázky, které budou promítnuty na interaktivní tabuli či na plátno. Pedagog s žáky po 4-5 minutách kontroluje společně s celou třídou odpovědi na otázky.

Otázky:

1. Jak se zachoval Abrahám, když spatřil tři cizince?
2. Co vše cizincům Abrahám poskytl?

¹³⁴ VAŘURA, Petr. Tři hosté zvěstují Abrahamovi narození syna. Český rozhlas: Témata [online]. Praha: Český rozhlas, 2023, 12.6.2005 [cit. 2023-04-06]. Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/tri-hoste-zvestuji-abrahamovi-narozeni-syna-8021478>

3. Podle jaké křesťanské zásady se, podle vás, Abrahám zachoval? („Miluj bližního svého“)

4. Jakou dobrou zprávu sdělili cizinci za jeho pohostinnost Abrahamovi?

Další aktivita bude probíhat ve dvojicích, žáci dostanou opět k uvedení aktivity krátký text o postoji papeže Františka k situaci migrantů a jeho kritice evropských kvůli jejich postoji k uprchlíkům a migraci. Pedagog může využít celý článek, který sloužil jako zdroj k získání faktů k autorskému textu, či opět může využít pouze autorské shrnutí článku. Časová dotace na přečtení textu je 3-5 minut.

„Papež František je velkým kritikem přístupu některých států k migraci, resp. migrační krizi. Velmi ostrá slova použil při svém pobytu v Řecku v roce 2021, kdy označil chování evropských států za „nacionalistický egoismus“. Evropské státy, dle něj, se nestaví k situaci uprchlíků vůbec solidárně – chovají se k uprchlíkům nelidsky a jsou vůči tomuto nelidskému chování lhostejné. Razantní je i jeho postoj vůči uprchlickým sběrným táborům – přirovnává je ke „koncentračním táborům a gulagům.“¹³⁵

Následující část této aktivity pedagog uvede slovy: *„Nyní si představte, že stojíte na pozici papeže Františka, a musíte přesvědčit evropské státy, aby změnily svůj dosavadní přístup k migrantům. Vymyslete strategii, jak evropské státy přesvědčit, a také nabídněte dvě řešení situace migrantů, se kterým jakožto katolická církev státům pomůžete.“* Žáci během 20 minut zpracují ve dvojicích řešení úkolu na arch papíru. Následná prezentace jednotlivých řešení probíhá 10-12 minut

Reflexe hodiny probíhá formou myšlenkové mapy, kdy pedagog na tabuli napíše do kroužku *Křesťanství a migrace* a žáci pak vypisují vše, co se k tomuto tématu dozvěděli. Reflexe hodiny trvá 2 minuty.

Reflexe přípravy:

Vzhledem k obecně známému sekulárnímu postoji českých obyvatel se můžeme setkat i s menším zájmem o toto téma. Proto je třeba, aby byl pedagog schopen žáky správně namotivovat, což ovšem neplatí jen u tohoto tématu, ale obecně u všech vyučovaných témat. Kromě problému se zaujetím tématem, mohou v hodině nastat

¹³⁵ ČT. Evropa je zasažená nacionalistickým egoismem. Papež zkritizoval státy za přístup k migrantům. Hospodářské noviny [online]. Economia, 2023, 4. 12. 2021 [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <https://zahranicni.hn.cz/c1-67008190-evropa-je-zasazena-nacionalistickym-egoismem-papez-zkritizoval-staty-za-pristup-k-migrantum>

problémy s časovou dotací v rámci skupinové práce. Může se stát, že žáci budou potřebovat daleko více času na práci ve skupině, či naopak méně. Záleží opět na schopnostech žáků, na schopnosti komunikovat ve skupině i kreativitě. Je třeba si opět dát pozor na rozdělení žáků do skupin, což souvisí s aktuálním klimatem třídy.

Nedostatečnou se může stát časová dotace na reflexi hodiny, v takovém případě mohou žáci sdělovat své poznatky z hodiny ústně či můžeme časovou dotaci na jinou aktivitu o pár minut snížit, pokud tato aktivita nebude vyžadovat větší časovou dotaci.

4.8.Téma: Vztahy mezi muslimy a nemuslimy v rámci fenoménu migrace

Ročník: 8.-9.

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky: Lístky s textem předsudků o islámu, archy papíru, technologie (telefony, tablety), vytištěný text, vytištěný pracovní list, lístky papíru, tabule, psací potřeby

Průřezová témata: multikulturní výchova, osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana, výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, mediální výchova

Klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské, pracovní, digitální

Cíle: Žáci charakterizují postoj muslimů vůči migrantům z nemuslimských zemí

Postup výuky:

Pro uvedení do tématu *Vztahy mezi muslimy a nemuslimy v rámci fenoménu migrace*

využijeme aktivitu předsudky. Žáky pedagog rozdělí do čtyř skupin. Každá skupina si vylosuje jeden předsudek o islámu, který se obecně vyskytuje ve společnosti. Následně pedagog zadá úkol, aby každá skupina vymyslela dva argumenty, jimiž by podložili „pravdivost“ výroku, mohou využít i internetové stránky. Druhou částí úkolu bude pak uvést na základě odborných zdrojů předsudek na pravou míru. Žáci oba části úkolu zpracují na arch papíru poskytnutý pedagogem. Po zpracování obou částí úkolu vyberou žáci jednoho zástupce skupiny, který zpracovaný úkol odprezentuje třídě. Časová dotace na celou aktivitu včetně prezentace je 20 minut.

Předsudky:

1. Islámská víra je neslučitelná s evropským myšlením a hodnotami.
2. Islám je netolerantní náboženství.
3. Islám je násilný, každý člověk, který věří v toto náboženství je terorista.
4. V rámci islámu mají ženy mnohem nižší postavení než muži.

Další aktivitou je čtení krátkého autorského textu o vztazích mezi muslimy a nemuslimy v souvislosti s migrací. Text si může pedagog upravit na základě schopností třídy. Na základě textu pak žáci zodpoví otázky v rozdaném pracovním listu. Pedagog

s žáky pak společně kontroluje správnost odpovědí. Časová dotace na tuto aktivitu, včetně kontroly pracovního listu, je 15–20 minut.

Text:

Korán se v rámci tématu přijetí nevěřícího uprchlíka do muslimského příbytku vyjadřuje jasně. Muslim může poskytnout „nevěřícímu“ ochranu a odvést ho na místo, kde bude v bezpečí, protože je to člověk bez znalostí. Tuto tradici – ijāra můžeme najít již v době Prorokově, kdy Prorokova sestřenice udělila ijāru nevěřícím lidem, kteří byli na návštěvě v Medině. Údajně od samotného proroka existuje prohlášení, že co je závazné pro jednoho muslima, je závazné pro všechny. Když je tedy nevěřícímu udělena ijāra nějakým muslimem, mělo by to být respektováno každým muslimem, je to závazné úplně pro všechny. Ovšem týká se to nejen nevěřících.¹³⁶

V rámci migrace muslimů do jiných zemí můžeme registrovat obavy na stranách hostitelských zemí z míry integrace muslimů a s tím i související protiislámskou rétoriku. Příkladem může být např. Řecko. V Řecku nebylo povoleno muslimským migrantům stavět mešity, což výrazně omezilo jejich svobodu praktikovat víru.¹³⁷ Muslimští migranti jsou často spojováni s větší mírou kriminality, nezaměstnanosti či terorismu, což negativně ovlivňuje integraci muslimů, ovšem Abd al-Qādir Muḥammad Wild-Dādā připomíná, že nesmíme zapomenout na ekonomický prospěch migrantů.¹³⁸

Muslimský autor Hala al-Hifnāwī zastává názor, že integrace muslimské menšiny selhává, mimo dalších faktorů jako nezaměstnanost, absence umírněného náboženského vzdělávání apod., je extremismus, který vzniká z důvodu existence nerovnosti mezi muslimskou identitou migrantů a evropskou identitou hostitele.¹³⁹

Muslimský odborník Hashem Fayad vyzdvihuje souvislost integrace nejen s vizí migrantů, v tomto případě muslimů, ale také s vizí státu, který migranty přijímá, ať už jde o sociální politiku, vzdělávací programy apod. Fayad se také domnívá, že jedním

¹³⁶ JUREIDINI, Ray a Said Fares HASAN. Islamic Ethics, Human Rights and Migration. In: JUREIDINI, Ray, Said Fares HASSAN, Abbas BARZEGAR, et al. *Migration and Islamic Ethics: Issues of Residence, Naturalisation and Citizenship*. Volume 2. Leiden ; Boston: Brill, 2020, s. 13-27. ISBN 978-90-04-40640-7. s. 19-21

¹³⁷ HANAFI, Sari. Normativity of Migration Studies Ethics and Epistemic Community. In: JUREIDINI, Ray, Said Fares HASSAN, Abbas BARZEGAR, et al. *Migration and Islamic Ethics: Issues of Residence, Naturalisation and Citizenship*. Volume 2. Leiden ; Boston: Brill, 2020, s. 110-135. ISBN 978-90-04-40640-7. s. 116-119

¹³⁸ Tamtéž. s. 121

¹³⁹ Tamtéž. s. 121-122

z problémů mezinárodní migrace je rostoucí rasismus, zejména vůči arabským a muslimským přistěhovalcům.¹⁴⁰

Návrh pracovního listu (řešení viz. Příloha 4):

1. Jak se nazývá tradice, která zajišťuje bezpečnost „nevěřícímu“?

2. Kdo tuto tradici založil?

3. K čemu tedy muslimy zavazuje? Je závazek platný pro všechny muslimy?

4. Jak je nahlíženo, dle vás, na nemuslimské migranty v rámci muslimské komunity dnes?

5. S jakými negativními jevy jsou muslimové spojováni?

6. Co zakázalo Řecko muslimským migrantům?

7. Co je to integrace? Vyzkoušejte definici integrace odvodit?

8. Z jakého důvodu vzniká mezi muslimy extremismus?

9. Jaký prospěch mohou mít státy z muslimských migrantů? Jeden je v textu uvedený, vymyslete další.

¹⁴⁰ HANAFAI, Sari. Normativity of Migration Studies Ethics and Epistemic Community. In: JUREIDINI, Ray, Said Fares HASSAN, Abbas BARZEGAR, et al. *Migration and Islamic Ethics: Issues of Residence, Naturalisation and Citizenship*. Volume 2. Leiden; Boston: Brill, 2020, s. 110-135. ISBN 978-90-04-40640-7. s. 121-122

Na reflexi této hodiny můžeme využít buďto metodu jednoho slova, kdy žáci napíší na lístek papíru jedno slovo či termín, který si z hodiny zapamatovali. Reflexe také může probíhat formou myšlenkové mapy, kdy si žáci vytvoří do sešitu myšlenkovou mapu s poznatky, které si z hodiny odnesli. Reflektovat hodinu můžeme i metodou I.N.S.E.R.T. Metoda spočívá v tom, že každý žák rozdělí list papíru na čtyři okénka, případně si může vytvořit na list papíru čtyři řádky. Do každého okénka či řádku si žák napíše jeden symbol – fajfka, plus, minus a otazník. Fajfka znamená, že žák informaci sdělenou v hodině věděl, a jen si ji upevnil, plus znamená nový poznatek, minus znamená, že informace sdělená v textu byla v rozporu s tím, co si žák dříve myslel nebo slyšel. Časová dotace na reflexi hodiny je 5 minut. Případně se může tato dotace upravit v průběhu hodiny.

Reflexe přípravy:

V rámci úvodní aktivity se můžeme setkat s extrémistickým pohledem žáků a ztotožnění se s některými z předsudků. Je třeba si dát velký pozor při uvádění předsudků na pravou míru, zejména pak na práci se zdroji. Je třeba žáky instruovat, z jakých internetových zdrojů lze čerpat, vycházet mohou z absolventských prací, odborných článků, relevantních médií. Naopak za relevantní zdroje se nepovažují bulvární deníky, sociální sítě apod. V souvislosti s touto aktivitou zde může vyvanout i problém s časovou dotací, zejména z důvodu náročné orientace ve zdrojích či špatné komunikace ve skupinách. Pedagog by měl znát svou třídu, uzpůsobit aktivitu schopnostem třídy či aktivitu nahradit. V případě, že by se chtěl pedagog vyhnout problémům s komunikací v rámci jednotlivých skupin, neměl by nechat žáky, aby se sami rozdělili do skupin, může buďto využít zdánlivě „náhodný los“, či přímo žáky sám do skupin rozdělit.

V rámci druhé aktivity se můžeme setkat s problémy s obtížností samotného textu, na jehož základě pak žáci odpovídají na otázky v pracovním listu. Záleží opět na posouzení pedagoga, zda je text pro třídu vhodný, nebo je třeba jej zjednodušit. V takovém případě pak pedagog musí upravit i pracovní list, aby se nestalo, že některé informace, které mají žáci v textu vyhledat, budou díky úpravám smazány. Problém může být i malá časová dotace na tuto aktivitu, záleží opět na rychlosti čtení žáků a

schopnostech orientace v textu. V případě nedostatečné časové dotace na tuto aktivitu můžeme ubrat časovou dotaci u předchozí aktivity či úplně úvodní aktivitu vyměnit za aktivitu vyžadující kratší časovou dotaci.

Co se týče samotné reflexe hodiny, zde by se neměl pedagog setkat s žádnými problémy. Problém může nastat v pouze v případě, že předchozí aktivity budou vyžadovat vyšší časovou dotaci. V takovém případě by měl pedagog časovou dotaci upravit, aby stihl s žáky reflektovat poznatky, případně reflektovat získané poznatky následující vyučovací hodinu.

4.9. Téma: Vztah mezi příslušníky židovského a nežidovského vyznání v rámci fenoménu migrace

Ročník: 8.-9.

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky: Vytisknutý text, interaktivní tabule či projektor, archy papíru, psací potřeby, technologie (telefony, tablety), sešit

Průřezová témata: multikulturní výchova, osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana, výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, mediální výchova

Klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské, pracovní, digitální

Cíle: Žáci chápou postoj židů vůči migraci a migrantům.

Postup výuky:

Pro uvedení do tématu *Vztah mezi příslušníky židovského a nežidovského vyznání v rámci fenoménu migrace* využijeme krátký autorský text o osudu židovského národa. Tento text je důležitý pro pochopení vztahu židovského obyvatelstva k migrantům. Pedagog následně promítne na plátno či tabuli otázky, nad kterými společně s žáky bude diskutovat. Časová dotace na tuto aktivitu je 15 minut.

Strasti židovského národa

Po tom, co celou planetu Zemi zasáhl velký hladomor, se rozhodli židé odebrat se do Egypta, který jako jediný měl zásoby potravy, a vybudovali zde velký národ. Ovšem po nástupu nového faraona, byli židé zotročeni. Z otroctví je vyvedl Mojžíš, jehož nástupce židovský národ dovedl zpět do Země zaslíbené. V průběhu staletí byl židovský národ ve své domovině utlačován a ovládán různými národy včetně Osmanské říše. Vzhledem k neustálé perzekuci v Evropě migrovalo židovské obyvatelstvo do své domoviny – Země zaslíbené, ovšem stále neměli vytvořen svůj vlastní stát. Během 2. světové války zažili židé jednu z nejhorších perzekucí za historii židovského národa, přičemž do jejich „domoviny“. Vzhledem k velkému množství židovského obyvatelstva vyvstala nutnost vytvořit vlastní stát. Což se 2. světové válce také stalo i přes značné komplikace a nutnost hájení státu.

Otázky k diskusi:

1. S jakými problémy se musel židovský národ potýkat v průběhu své historie?
2. Jaké překážky museli, dle vás, překonat na cestě z Egypta?
3. Vybavíte si z historie, jaké měli židé postavení v českých zemích?
4. Na základě přečtení textu, jak se, dle vás, židé, potažmo stát Izrael staví k migraci?

Další aktivitou je seznámení žáků s třemi zákony vydanými Izraelem v souvislosti s migrací. Pedagog buďto promítne zákony zpracované v prezentaci na tabuli, či je žákům rozdá opět v podobě tištěné. Na základě definice těchto zákonů žáci odvodí, jaký postoj mají židé vůči migraci. Je třeba ale připomenout, že jejich postoje nejsou tak radikální, a v případě potřeby Izrael poskytl azyl i příslušníkům jiného vyznání. Jejich skeptický postoj pramení především z obav o bezpečnost státu, nikoliv proto, že by byli rasističtí či xenofobní. Časová dotace na tuto aktivitu je 5 minut.

- V roce 1950 byl v Izraeli vydán Zákon návratu, jenž podporuje legální migraci židovského obyvatelstva a jejich rodinných příslušníků do židovského státu Izrael.
- V roce 1952 byl v Izraeli vydán Zákon o vstupu, na základě něhož může být vyhoštěn každý člověk, který nemá povolení k pobytu.
- V roce 1954 byl vydán Zákon o infiltraci. Na jeho základě může být uvězněn každý člověk z nepřátelské země, který nelegálně a vědomě překročil hranice Izraele.

Na tuto aktivitu naváže skupinová práce. Žáci se rozdělí do skupin po 4-5 žácích. V rámci skupiny dostanou žáci za úkol vymyslet, alespoň pět argumentů, které by změnili skeptický postoj Izraele vůči migraci. Argumenty, společně s doložením konkrétních příkladů, zpracují na arch papíru. Ke zpracování mohou využít i internetových zdrojů. Časová dotace na aktivitu, včetně prezentace výsledků skupinové práce, je 20 minut.

V rámci reflexe si každý žák napíše do sešitu jednu informaci, kterou se v hodině dozvěděl, a považuje ji za důležitou. Každý žák pak vybranou informaci přednese pedagogovi a spolužákům. Reflexe může probíhat i již výše zmíněnými metodami – I.N.S.E.R.T, myšlenková mapa apod. Časová dotace na tuto aktivitu je 5 minut.

Reflexe přípravy

S problémy se můžeme setkat především v rámci aktivity, kdy žáci pracují se zákony vydané Izraelem. Ze zákonů může žák získat zkreslený úsudek o přístupu Izraele – že je nenávistný a neposkytuje pomoc uprchlíkům, kteří ji potřebují. Jak již bylo výše zmíněno, je potřeba, aby byly poskytnuty informace, proč má Izrael tak skeptický postoj vůči migraci. V rámci aktivity skupinové práce může nastat problém s vysokou časovou dotací. Může se stát, že žáci nebudou potřebovat tak velkou časovou dotaci. Proto by bylo vhodné, aby pedagog měl v případě potřeby v záloze aktivity. Může to být např. diskuse na téma Jaké je postavení židovského obyvatelstva v současné době ve světě, Je migrace židovského obyvatelstva aktuálním problémem, zejména v souvislosti konfliktu Izraele a Palestiny. Žáci si mohou vyhledat v rámci hodiny informace, na jejichž základě bude diskuse probíhat.

V souvislosti se skupinovou prací může vyvstat problém komunikace v rámci skupiny. Může se stát, že někteří žáci nebudou chtít komunikovat a spolupracovat, proto je důležité, aby pedagog znal klima své třídy, a v případě nutnosti skupiny přerozdělil.

4.10. Téma: Vztah hinduismu a buddhismu k člověku jako takovému a k migraci

Ročník: 8.-9.

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky: papír/sešit, psací potřeby, tabule, technologie (telefony, tablety), vytištěné pracovní listy

Průřezová témata: multikulturní výchova, osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana, výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, mediální výchova

Klíčové kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské, pracovní, digitální

Cíle: Žáci jsou na příkladech schopni dokázat, jaký vztah mají hinduisté a buddhisté k migraci a migrantům.

Postup výuky:

Jako úvodní aktivitu využije pedagog metody volného psaní. Pedagog zadá úkol, aby žáci napsali na papír, co nejvíce informací o hinduismu a buddhismu. Tato aktivita vychází z předpokladu návaznosti na již získané znalosti o náboženstvích v rámci hodin Výchovy k občanství. Časová dotace na tuto aktivitu je 5 minut. Po uplynutí časové dotace si žáci ve dvojicích sdílí své poznatky a doplní si případné chybějící informace. Časová dotace je opět 5 minut. Pedagog mezitím rozdělí školní tabuli na dvě části. Do první části napíše pedagog hinduismus, do druhé části buddhismus. Žáci pak následně zapisují do obou sloupců své poznatky. Pedagog vždy poznatky krátce okomentuje, případně upřesní jejich správnost. Časová dotace na prezentaci poznatků je 5 minut.

Další aktivitou je vypracování pracovního listu o postavení člověka v obou světových náboženstvích ve dvojicích. K vypracování pracovního listu žákům pedagog poskytne technologie – telefony či tablety. Pedagog pak projde s žáky odpovědi na jednotlivé otázky v pracovním listu. Časová dotace na vypracování pracovního listu a kontroly odpovědí je 20 minut.

Návrh pracovního listu (řešení viz. Příloha 5)

1. Jak je chápán člověk v hinduismu?

2. Jak je to v rámci hinduismu s lidskou důstojností? Jaký je pohled hinduismu na lidský život?

3. Hinduismus je velmi specifický, předchozí bod dokazuje, že je hinduistické pojetí člověka částečně shodné se základními lidskými právy, ovšem existuje v rámci hinduismu jeden systém, který se se základními lidskými právy neztotožňuje, o jaký systém se jedná? Krátce tento systém popište.

4. Popište pojetí člověka v rámci buddhistického náboženství. Jak je to s rovností a svobodou člověka?

5. Jak by se měl chovat vůči všem lidem buddhistický král?

6. V buddhismu existuje jeden etický přírodní zákon – karma. Popište princip tohoto zákona.

Poslední aktivitou bude diskuse celé třídy. Pedagog pro uvedení diskuse položí otázku:

„Při vypracování pracovního listu jste se dozvěděli, jaké má postavení člověk v rámci hinduismu a buddhismu. Jak tedy bude nakládáno s uprchlíky a migranty vyznavači těchto náboženství? Jaké bude chování vůči nim? Jaké bude jejich postavení uvnitř komunit věřících? Co může ovlivňovat chování věřících?“ Pedagog jednotlivé poznatky zapisuje na tabuli. Na konci diskuse veškeré poznatky s žáky reflektuje. Žáci si následně

napíší tři, pro ně nejzajímavější poznatky do sešitu. Časová dotace na diskusní aktivitu, včetně zápisu je 10 minut.

Reflexe přípravy:

V úvodní aktivitě se můžeme setkat s problémem nedostatečných znalostí žáků. V takovém případě lze metodu volného psaní přerušit. Žáci si mohou otevřít sešit, či najít pracovní list, kde mají shrnuty poznatky o těchto dvou náboženstvích, a společně mohou na základě pedagogových doplňujících otázek, poznatky zopakovat tímto způsobem.

S největším problémem se můžeme setkat při práci s pracovním listem. Vzhledem ke složitosti obou filozofií náboženství nemusí být pro žáky snadné najít správné informace, či jim to může trvat delší dobu. Zde je důležitá práce pedagoga. Před samotným zpracováváním by měl by s žáky otázky projít a upřesnit případné nejasnosti. Pedagog by měl při vypracovávání pracovního listu procházet třídou a v případě nejasností dopomoci. Vzhledem k náročnosti tématu či snížené schopnosti žáků orientovat se v relevantních internetových zdrojích se může vyskytnout potřeba navýšit na tuto aktivitu časovou dotaci. V takovém případě může pedagog snížit časovou dotaci na diskusi, kterou může upravit tak, že nebude poznatky zapisovat on a ani žáci, ale bude opravdu pobíhat pouze diskuse.

Závěr

Reflexe migrace z pohledu světových náboženství je téma velmi specifické a jako takové není definované v Rámcovém vzdělávacím programu. Můžeme ho zařadit pod vzdělávací oblast Člověk a společnost, respektive do podoboru Výchova k občanství. Vyučování tohoto tématu probíhá spíše v rámci průřezových témat.

První kapitola této práce se zabývá teorií migrace. Definuje proces migrace, seznamuje se základními čísly spojenými s migrací – kde je nejvíce migrantů (Evropa a Amerika), kde je nejvíce migrantů vůči populaci daného kontinentu (Oceánie). Dále zde nalezneme druhou podkapitolu se základními pojmy související s migrací – je zde definován základní rozdíl mezi migrantem a uprchlíkem, dále pak azyl či rozdíl mezi emigrantem a imigrantem, což jsou pojmy, které mohou být nejen pro laickou veřejnost, velmi matoucí. Třetí podkapitola se zabývá teoretickými přístupy k migraci – především ekonomickými a sociologickými příčinami vzniku migrace, ať už je to nedostatek pracovníků v určitém sektoru, bezpečnostní důvody, enviromentální katastrofy, chudoba, občanská válka či porušování lidských práv, a krátce také teoriemi, proč migrace stále přetrvává. Poslední podkapitola se zabývá ekonomickými, sociálními a politickými důsledky migrace, což jsou mimo jiné navyšování mezd díky produktivitě práce, zatížení sociálního systému, multikulturalita a na druhou stranu rozvoj obavy z kriminality a xenofobie.

Druhá kapitola se zabývá teoretickými pohledy pěti světových náboženství na migraci a migranty. Přesto, že má křesťanství a judaismus stejný etický základ, vzhledem k jejich společným kořenům, je především judaismus ovlivněn zkušenostmi v průběhu staletí, je daleko skeptičtější vůči migrantům, především nežidovských, zejména z obav o bezpečnost. Možná pro někoho překvapivě, vzhledem k současnému dění ve světě i předsudkům panujícím ve společnosti, Korán nezakazuje přijetí „nevěřícího“ migranta muslimem. Naopak Korán stanovuje, že pokud bude „nevěřící“ migrant přijat do přijat jedním muslimem, tak je to závazné pro všechny muslimy. Již z doby Proroka jsou známy případy přijetí nevěřících lidí muslimy do jejich příbytku. Poslední dvě náboženství – hinduismus a buddhismus se ve svých posvátných textech migrací nezabývají, ovšem z jejich etického postoje vůči člověku, lze vyvodit, že obě náboženství podporují přijetí a pomoc migrantům.

Konec teoretické části je věnován krátkému zakotvení tématu Reflexe migrace z pohledu náboženství v rámci Rámcového vzdělávacího programu.

Praktická část se věnuje 8 návrhům příprav hodin na téma Migrace, Jak vnímáme cizince?, Světová náboženství, Solidarita, Křesťanství a migrace, Vztah mezi muslimy a nemuslimy v rámci fenoménu migrace, Vztah mezi příslušníky židovského a nežidovského vyznání v rámci fenoménu migrace a Vztah k hinduismu a buddhismu k člověku jako takovému a k migraci. Každý model hodiny a jednotlivé aktivity rozvíjí vždy na začátku uvedené kompetence. Přípravy jsou konstruovány tak, aby se žáci seznámili nejprve s obecnými tématy – migrace, pohled na cizince, světová náboženství a solidarita, aby pak dokázali v rámci dílčích témat – vztahů jednotlivých světových náboženství vůči migraci, chápat příčinné souvislosti. Aktivity jsou konstruovány tak, aby odpovídaly modelu E-U-R. Jsou také vždy detailně a srozumitelně napsány tak, aby jak pedagog, který tyto aktivity realizuje, tak i žáci, chápali, jak během aktivity postupovat. V závěru jednotlivých příprav jsou vždy reflektovány problémy, se kterými se může pedagog v rámci realizace dané hodiny setkat při jednotlivých aktivitách. Samotné přípravy hodin nejsou závazné, jsou to pouze návrhy témat a aktivit, kterým se pedagog v rámci hodin Výchovy k občanství může věnovat – aktivity i témata může libovolně kombinovat.

Prameny a literatura

Bibliografie

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: Český ekumenický překlad. 9. vyd., (7. přeprac.). Praha: Česká biblická společnost, 1994. ISBN 80-85810-05-0.

COLLIER, Paul. *Exodus: jak migrace mění náš svět.* Přeložil Blanka BOBOKOVÁ, přeložil Vincent RICHARDS. Praha: Libri, 2017. ISBN 978-80-7277-557-6

Dokumenty II. vatikánského koncilu. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-438-5.

FRANTIŠEK a Dominique WOLTON. *O společnosti a politice: otevřený rozhovor s Dominique Woltonem.* Přeložil Jiří STEJSKAL. Brno: Barrister & Principal, 2018. ISBN 978-80-7364-072-9.

HANAFI, Sari. Normativity of Migration Studies Ethics and Epistemic Community. In: JUREIDINI, Ray, Said Fares HASSAN, Abbas BARZEGAR, et al. *Migration and Islamic Ethics: Issues of Residence, Naturalisation and Citizenship.* Volume 2. Leiden; Boston: Brill, 2020, s. 110-135. ISBN 978-90-04-40640-7.

JUREIDINI, Ray a Said Fares HASAN. Islamic Ethics, Human Rights and Migration. In: JUREIDINI, Ray, Said Fares HASSAN, Abbas BARZEGAR, et al. *Migration and Islamic Ethics: Issues of Residence, Naturalisation and Citizenship.* Volume 2. Leiden; Boston: Brill, 2020, s. 13-27. ISBN 978-90-04-40640-7.

Kompendium sociální nauky církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7195-014-1.

MENDEL, Miloš. *Muslimové a jejich svět: o víře, zvyklostech a smýšlení vyznavačů islámu.* Praha: Dingir, 2016. ISBN 978-80-86779-42-3

PALÁT, Milan. *Determinanty vzniku migrace a statistiky cizinců v Evropské unii.* Ostrava: Key Publishing, 2014. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-228-0.

PÍTROVÁ, Lenka. *Aktuální právní aspekty migrace.* Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-162-5.

SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich.* Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2007. Sociologická řada. ISBN 978-80-7325-136-9.

ŠTICA, Petr. *Migrace a státní suverenity: oprávnění a hranice přistěhovalecké politiky z pohledu křesťanské sociální etiky.* Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010. ISBN 978-80-87378-75-5.

UHEREK, Zdeněk, Věra HONUSKOVÁ, Šárka OŠŤÁDALOVÁ a Vladislav GÜNTER. *Migrace: historie a současnost*. Ostrava: Občanské sdružení PANT, 2016. Moderní dějiny (Občanské sdružení Pant). ISBN 978-80-905942-9-6.

Elektronické zdroje

BROŽOVÁ, Kristýna. Co znamenají termíny ekonomický migrant, cizinec a uprchlík?. *Program migrace, Člověk v tísni, o.p.s.* [online]. 2011, 11. 1. 2022. Dostupné z: <https://www.clovekv tisni.cz/ekonomicky-migrant-nelegalni-uprchlik-cizinec-4588gp>

BUDDHISTDOOR GLOBAL. Buddhistdoor View:: We Are All Seeking Refuge. *Buddhistdoor Global* [online]. Hong Kong: Buddhistdoor Limited, c2023, 8.11.2019. Dostupné z: <https://www.buddhistdoor.net/features/buddhistdoor-view-we-are-all-seeking-refuge/>

ČERNÁNSKÁ, Barbara. Teorie push-pull vlivů na migraci. *Encyklopedie migrace* [online]. 18.11.2018. Dostupné z: <https://www.encyclopediaofmigration.org/teorie-push-pull/>

ČT. Evropa je zasažená nacionalistickým egoismem. Papež zkritizoval státy za přístup k migrantům. *Hospodářské noviny* [online]. Economia, 2023, 4. 12. 2021. Dostupné z: <https://zahranicni.hn.cz/c1-67008190-evropa-je-zasazena-nacionalistickym-egoismem-papez-zkritizoval-staty-za-pristup-k-migrantum>

DAMOHORSKÁ, Pavla. Současná migrační krize, judaismus a Stát Izrael. *Revue církevního práva* [online]. Společnost pro církevní právo, 2020, 26(79), 65-84. ISSN 2336-5609. Dostupné z: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=927217>.

FRANC, Aleš. Soudobé poznatky a teoretické přístupy k migraci. *Metodický portál: Články* [online]. 24. 11. 2010. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/9445/SOUDOBE-POZNATKY-A-TEORETICKE-PRISTUPY-K-MIGRACI.html>. ISSN 1802-4785.

HEJDA, Petr. *Téma migrace a jeho zpracování ve výchově k občanství a občanském a společenskovědním základu* [online]. Olomouc, 2019. Dostupné z: <https://theses.cz/id/2azj2y/30348543>. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Mgr. Gabriela Cingelová, Ph.D.

HORA, Ladislav. Náboženství. *Sociologická encyklopedie* [online]. Sociologický ústav AV ČR, 2017. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/N%C3%A1bo%C5%BEenstv%C3%AD>

JANKŮ, Kateřina. Moderní migrace. Stěhování se zvláštním významem. *Sociální studia / Social Studies: Život v pohybu* [online]. 2006, 3(1), 13-27. ISSN 1803-6104. Dostupné z: doi:10.5817/SOC2006-1-13.

Ježíš jako cizinec a církev jako cizinka | „Nezapomínejte na pohostinnost“ (Žid 13,2) | *Duchovní život* | Bosé karmelitky – Karmel sv. Josefa. *Bosé karmelitky – Karmel sv. Josefa* [online]. Dostupné z: <https://bosekarmelitky.cz/duchovni-zivot/nezapominejte-na-pohostinnost-zid-132/jezis-jako-cizinec-a-cirkev-jako-cizinka/>

K náboženství se hlásí šest miliard lidí. Muslimové, křesťané... Čí Bůh vede?. *HlídacíPes.org: Žurnalistika ve veřejném zájmu* [online]. 14.9.2015. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/osm-z-deseti-lidi-se-hlasi-k-nabozenstvi-nejmladsi-jsou-muslimove/>

KUDLÁČKOVÁ, Kristýna. *Ekonomické dopady migrace pro hostitelské země* [online]. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2017. Dostupné z: <https://theses.cz/id/gjgug7/21202926>. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Fakulta ekonomická, Katedra ekonomiky. Vedoucí práce Ing. Jaroslav Šetek, Ph.D.

KULDOVÁ, Teresa. Hindové v diaspoře: Konceptuální proměny v pojetí hinduismu. *AntropoWebzin* [online]. AntropoWeb, 2006, (3), 14-27. ISSN 1801-8807. Dostupné z: <https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/15638/1/Kuldova.pdf>.

MIGRACE V SOUVISLOSTECH. Mezinárodní migrace: Statistiky a nejdůležitější pojmy. *Člověk v tísní* [online]. Praha: Člověk v tísní, 12.9.2022. Dostupné z: <https://www.clovekvtsni.cz/mezinarodni-migrace-v-cislech-9443gp#kolik-je-na-svete-migrantu->

MIGRACE V SOUVISLOSTECH. Ukrajinská uprchlická krize: Aktuální situace. *Člověk v tísní* [online]. Praha: Člověk v tísní, 2.2.2023. Dostupné z: <https://www.clovekvtsni.cz/ukrajinska-krize-v-historickem-kontextu-8589gp>

Nelegální migrace v České republice – Aktuální informace o migraci. Úvodní strana - *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Copyright © 2022 Ministerstvo vnitra České republiky. Všechna práva vyhrazena. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/nelegalni-migrace-v-ceske-republice.aspx>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2021. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>.

RAO, Sahashank. A Hindu's Reflection on Migrant Crises. *Medium* [online]. 25.6.2019. Dostupné z: <https://shashankrao-84497.medium.com/a-hindus-reflection-on-migrant-crises-219d93f086f2>

SÁLUS, Oliver. Islám jako nejpočetnější světové náboženství? Do roku 2070 se jím stane. *Seznam Zprávy* [online]. 16. 3. 2017. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/islam-jako-nejpocetnejsi-svetove-nabozenstvi-do-roku-2070-se-jim-stane-29079>

Seznam obrázků a tabulek

Obrázek 1: Uprchlíci v táboře Moria na ostrově Lesbos, Řecko. 2020.

Tabulka 1: Světová náboženství

Přílohy

Seznam příloh:

Příloha 1: řešení pracovního listu (téma: Migrace)

Příloha 2: řešení pracovního listu (téma: Jak vnímáme cizince?)

Příloha 3: řešení tabulky (téma: Světová náboženství)

Příloha 4: řešení pracovního listu (téma: Vztahy mezi muslimy a nemuslimy v rámci fenoménu migrace)

Příloha 5: řešení pracovního listu (téma: Vztah hinduismu a buddhismu k člověku jako takovému a k migraci)

Příloha 1: řešení pracovního listu (téma: Migrace)

1. Stěhování národů.
2. Francie a Německo, štědrý sociální systém, již v daných zemích žijící rodina, možnost práce apod.
3. Ministerstvo vnitra.
4. Ukrajina, Sýrie.
5. Musí být ubytován v přijímacím středisku, musí poskytnout otisky prstů, poskytnout svou fotografii, písemně oznámit vedoucímu střediska, že opouští středisko na více než 24 hodin, dodržovat ubytovací řád, dostavit se na setkání s pracovníkem Ministerstva vnitra ve stanovené lhůtě.
6. Uvedení pouze ekonomických důvodů, nesprávnost uvedených údajů, pokud je jeho domovská země považována Českou republikou za bezpečnou, má více než jedno občanství a nezažádal o azyl v zemích občanství
7. Ekonomické, bezpečnostní, náboženské, spojení rodiny...
8. Větší zátěž sociálního systému, multikulturalita, nedostatek pracovních míst, pracovní síla...

Příloha 2: řešení pracovního listu (téma: Jak vnímáme cizince?)

1. 1 053 568 cizinců.
2. Cizinci ze třetích zemí (mimo EU) s vízovou povinností (krátkodobá víza – k pobytu do 90 dnů, dlouhodobá víza – k pobytu nad 90 dní, dlouhodobé pobyty, za účelem podnikání, zaměstnanecká karta, za účelem společného soužití rodiny na území ČR, trvalý pobyt) Cizinci bez vízové povinnosti, občasné EU a rodinní příslušníci občanů EU).
3. Mužů.
4. V Praze.
5. Ukrajina
6. Lucembursko
7. Stránky Ministerstva vnitra
8. Centrum pro integraci cizinců, Diecézní charita, META o.p.s, Organizace pro pomoc uprchlíkům...

Příloha 3: řešení tabulky (téma: Světová náboženství)

	Křesťanství	Islám	Judaismus	Buddhismus	Hinduismus
Monoteistické/ polyteistické	Monoteistické	Monoteistické	Monoteistické	-	Polyteistické
Kdo je uctíván	Bůh	Alláh	Jahve	Člověk jako takový	Bráhma, Šiva, Višna
Posvátné knihy	Bible	Korán	Tenach a Talmud	Tipitaka	Védy
Významné osobnosti	Ježíš Kristus, Marie, Josef	Muhammad	Abrahám, David, Šalamoun	Gautama Buddha	Nemá žádného proroka
Významné místo	Betlém, Vatikán	Mekka	Chrám v Jeruzalémě	-	-
Proudy, na které se člení	Římskokatolické, pravoslavné, protestanství	Šíité, sunnité	Liberální, ortodoxní	theraváda, mahájána, vadžrajány	-
Země, kde se nachází	Itálie, Rusko, Ukrajina, Velká Británie	Írán, Egypt	Izrael, Amerika	Čína, Malajsie, Korea, Srí Lanka, Nepál	Indie
Informace/myšlenky	Papež František	Povinná pout' do Mekky	Liberálové – nelpí tolik na náboženských obřadech	Nirvána – dokonalý stav	Karma – reinkarnace, víra ve více Bohů

**Příloha 4: řešení pracovního listu (téma: Vztahy mezi muslimy a nemuslimy
v rámci fenoménu migrace)**

1. Ijāra.
2. Prorokova sestra.
3. Poskytnout ochranu, je platný pro všechny muslimy.
4. Každý svůj vlastní názor
5. Kriminalita, nezaměstnanost, terorismus
6. Stavět mešity
7. Integrace je začlenění člověka do společnosti
8. Absence umírněného náboženského vzdělání, nezaměstnanost
9. Multikulturalita, pracovní síla

Příloha 5: řešení pracovního listu (téma: Vztah hinduismu a buddhismu k člověku jako takovému a k migraci)

1. Jako božská bytost.
2. Každá lidská bytost má nezcizitelnou důstojnost, lidský život je posvátný.
3. Kastovní systém. Rozdělení společnosti do 4 různých vrstev – bráhmany (kněze), kšatrije (válečníky), vaišji (obchodníky, řemeslníky a zemědělce), šúdry (služebníky a dělníky)
4. Všichni lidé jsou svobodní a všichni jsou si rovni.
5. Měl by jednat bez násilí, měl by respektovat svobodu a racionalitu každého člověka. Měl by se také řídit zásadou – jak člověk jedná se svými druhy, tak druzi s ním budou nakládat stejně.
6. Je to zákon příčiny a důsledku. Když člověk jedná nesobecky a laskavě, přinese mu to štěstí, zatímco pokud činí špatné skutky, je mu to vráceno utrpením.